

Situace v Liberci v letech 1969 - 1989

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Barbora Šimková**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Šimková**
Osobní číslo: **P13000602**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Situace v Liberci v letech 1969 - 1989**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je objasnit situaci v Liberci v letech 1969-1989, analyzovat počátek normalizačního období v oblasti politického rozložení sil v rámci okresního vedení KSČ i v dalších sférách života, popsat místní opozici a následnou perzekuci, které byli představitelé opozice vystaveni.

Práce bude napsána na základě studia původních archivních materiálů nacházejících se v okresním archivu především ve fondech ONV Liberec, MěstNV Liberec, OV KSČ Liberec. Využity budou rovněž materiály z Archivu bezpečnostních složek a dobový tisk.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CUHRA, Jaroslav. Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972. Praha 1997

Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník. Praha 1993.

MAŇÁK, Jiří. Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969-1970. Praha 1997.

MAŇÁK, Jiří. Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa. Praha 2011.

Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989. Ed. Petr Blažek. Praha 2005

OTÁHAL, Milan. Normalizace 1969-1989. Příspěvek ke stavu bádání. Praha 2002

OTÁHAL, Milan. Opozice, moc, společnost 1968/1970. Příspěvek k dějinám "normalizace". Praha 1994.

OTÁHAL, Milan. Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989. Praha 2011.

Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989: (Statistický přehled). Praha 1993.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Katedra historie

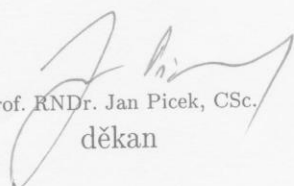
Datum zadání bakalářské práce:

3. října 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. června 2017

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, Dr.Sc. za vedení této bakalářské práce a především za jeho ochotu a vstřícnost. Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu v Liberci, kteří mi pomohli při vymezení tohoto tématu a pracovníkům Krajské vědecké knihovny v Liberci, kteří také projevili velkou ochotu. Nakonec bych chtěla poděkovat své rodině, přátelům a kolegům, kteří mě podporovali po celou dobu studia. Bez těchto lidí by má bakalářská práce nevznikla.

Anotace

Bakalářská práce je výsledkem analýzy a syntézy materiálů, které se týkají událostí v posledních dvaceti letech komunistického režimu v Československu. Objasňuje situaci v Liberci i obecné dění v zemi na počátku normalizačního období. Zaměřuje se na strukturu a fungování výborů v Liberci. Zabývá se politickou i občanskou sférou života. Práce rozebírá jednotlivé etapy vymezeného období a klade důraz na rozlišení opozičních proudů. Seznamuje s nesouhlasnými projevy obyvatelstva a uvádí konkrétní osoby, které se opozičních aktivit v daném regionu účastnily. V práci je rozpracována struktura a fungování Státní Bezpečnosti, která se podílela na postizích páchaných na členech disentu. Podkladem pro zpracování byla odborná literatura, časopisy a materiály ze Státního okresního archivu Liberec. Pro zpracování jednotlivých případů se východiskem stala sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných.

Klíčová slova: Československo, 1969–1989, opozice, normalizace, Liberec, perzekuce, Sametová revoluce, demonstrace, komunismus

Annotation

This bachelor thesis is a result of analysis and synthesis of documents concerning the events of the last 20 years of Communist regime in the Czechoslovakia. The paper shows the situation in Liberec as well as in the country in general at the beginning of the standardisation period. The thesis focuses on the structure and function of committees in Liberec. Also, it discusses both political and civic sphere of life. The paper dissects particular historical period and emphasizes the opposition streams distinguishing. It presents the disapproving attitude of the citizens and informs about people who participated in disagreeing actions in the region. The National Security Department structure and functioning is explained. The sources for the paper were reference books, magazines and materials from The State District Archive Liberec. The notifications of The Committee for Protection of the Unfairly Persecuted became the basis for the description of particular cases.

Key words: Czechoslovakia, 1969–1989, opposition, standardisation, Liberec, persecution, Velvet Revolution, demonstration, communism

Obsah

Seznam použitých zkratk a symbolů.....	9
1. Úvod.....	11
2. Nástup normalizace.....	14
2.1 Nové vedení	14
2.2 Přípravy na 1. výročí invaze	16
2.3 Liberec v období od září 1968 do srpna 1969	18
2.4 1. výročí okupace v Liberci	20
2.5 Situace od srpna do prosince 1969	22
2.5.1 Liberec srpen – prosinec 1969	24
2.6 Čistky	25
2.6.1 Výměna stranických legitimací	26
2.6.2 Výměna stranických legitimací v Liberci	28
2.6.3 Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ31	
2. Výbory v Liberci.....	33
2.1 Městský národní výbor	33
2.2 Okresní národní výbor	34
2.3 Okresní výbor OV KSČ	36
3. Opoziční proudy v Československu	38
3.1 Projevy nesouhlasu v první polovině roku 1969	38
3.2 Opozice v 70. letech.....	40
3.2.1 Charta 77	42
3.2.2 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.....	46
3.3 Katolická církev	53
3.3.1 Katolická opozice v Liberci	54
3.4 Občanské iniciativy v 80. letech	56
3.4.1 Liberec v 80. letech.....	58
4. Státní bezpečnost	61
4.1 Vývoj StB	61
4.2 Příslušníci StB.....	63
4.3 Zaměření činnosti StB	65
4.4 Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli.....	67
4.5 Příklady libereckých pracovníků	68

5.	Revoluční roky 1988–1989.....	70
5.1	Roky 1988–1989 v Liberci	73
6.	Závěr	76
7.	Seznam použitých zdrojů.....	79
8.	Seznam příloh	82

Seznam použitých zkratek a symbolů

AIO	analyticko-informační odbor
AIPKO	analyticko-informační, plánovací a kontrolní odbor
BBC	British Broadcasting Corporation
ČSAO	Československé automobilové opravny
ČSD	Československé státní dráhy
ČSL	Československá strana lidová
ČSLA	Československá lidová armáda
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
FMV	Federální ministerstvo vnitra
HOS	Hnutí za občanskou svobodu
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
K231	Klub bývalých politických vězňů
KAN	Klub angažovaných nestraníků
KGB	Komitet Gosudarstvenoi Bezpasnosti
KS MV	Krajská správa ministerstva vnitra
KS SNB	Krajská správa Sboru národní bezpečnosti
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
KV KSČ	Krajský výbor Komunistické strany Československa
LIAZ	Liberecké automobilové závody
LM	Lidové milice
LVZ	Liberecká vzduchotechnika
MěNV	Městský národní výbor
MěstNV	Městský národní výbor
MěV	Městský výbor
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MV KSČ	Hlavní výbor KSČ na Ministerstvu vnitra
NF	Národní fronta
NV	Národní výbor
NVÚ	Nápravně výchovný ústav
OBRODA	Klub za socialistickou přestavbu OBRODA
OF	Občanské fórum
OKRK	Okresní kontrolní a revizní komise
ONV	Okresní národní výbor

OO MV	Odbor obrany ministerstva vnitra
OO VB	Obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti
OS SNB	Okresní oddělení Sboru národní bezpečnosti
OSN	Organizace spojených národů
OŠ MV	Odborná škola ministerstva vnitra
OÚNZ	Okresní ústav národního zdraví
OV KSČ	Okresní výbor Komunistické strany Československa
OV NF	Okresní výbor Národní fronty
PKO	Park kultury a oddechu
ROH	Revoluční odborové hnutí
Sb	Sbírky zákonů
SČSP	Svaz československo-sovětského přátelství
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOŠ	Střední odborná škola
SPUSA	Společnost přátel USA
SRN	Spolková republika Německo
SSEP	Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli
SSR	Slovenská socialistická republika
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
USA	United States of America
ÚKRK	Ústřední kontrolní a revizní komise
ÚRO	Ústřední rada odborů
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚV KSS	Ústřední výbor Komunistické strany Slovenska
VB	Veřejná bezpečnost
VB VŠ SNB	Fakulta vyšetřování Veřejné bezpečnosti Vysoké školy SNB
VKR	Vojenská kontrarozvědka
VLHZ	Odbor vodního a lesního hospodářství a zemědělství
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VŠST	Vysoká škola strojní a textilní
VUML	Večerní univerzita marxismu-leninismu
ZO	Závodní oddíl
ZVZ	Závody na výboru vzduchotechnických zařízení

1. Úvod

Bakalářská práce s názvem *Situace v Liberci v letech 1969–1989* se věnuje dění v severočeském městě Liberec v období normalizace. Období normalizace začalo upevněním komunistické moci a probíhalo dvacet let. V průběhu této doby se objevila a projevovala nespokojenost obyvatelstva. Vytvářela se tedy jistá opozice k nastolenému režimu. Ten se jí však snažil minimalizovat a úplně se s ní vypořádat. Práce je zaměřena na politickou situaci a opozici v Liberci. Jejím cílem je na základě analýzy a syntézy dostupných materiálů prostudovat opoziční projevy v Liberci v průběhu normalizace. Liberec jsem si vybrala z toho důvodu, že v něm žiji.

Práce je rozdělena do pěti kapitol a několika podkapitol. V úvodu je zmíněn cíl práce a rešerše použitých zdrojů. Po něm následuje první kapitola, která pojednává o nástupu normalizace. Hovoří o změně vedení v dubnu 1969 a o přípravách a následcích prvního výročí okupace. První kapitola se věnuje i situaci v Liberci od invaze vojsk Varšavské smlouvy až po následky prvního výročí okupace. Druhá část kapitoly je věnována čistkám. Rozebírá výměnu stranických legitimací v obecném pohledu, i jej zaměřuje na Liberec. Na konci kapitoly je rozebráno Poučení.

V druhé kapitole je pozornost věnovaná stranickým výborům. Je rozebírána struktura, práce a fungování Okresního národního výboru Liberec, Okresního výboru KSČ Liberec a Městského národního výboru Liberec. K této kapitole jsou vytvořeny i přílohy, ve kterých jsou hlavní funkcionáři výborů a rozdělení komisí a odborů.

Třetí kapitola se věnuje opozičním proudům v Československu. Podkapitoly rozdělují období do tří etap. Jedná se o první polovinu roku 1969, 70. a 80. léta. Samostatná podkapitola je věnována katolické církvi, neboť její působení nelze zařadit pouze do jednoho období. V kapitole jsou zmíněny hlavní opoziční skupiny, jejich požadavky a představitelé. Zároveň je u každé podkapitoly část věnována opozičnímu aktivu v Liberci.

Čtvrtá kapitola rozebírá Státní bezpečnost jako neopomenutelnou složku státní moci. Věnuje se jejímu vývoji, rozděluje příslušníky a zaměřuje se na činnost StB. Jedna podkapitola obrací svůj zájem k Systému sjednocené evidence poznatků o nepříteli. V této kapitole jsou zmíněni i tři pracovníci z Liberce.

Poslední pátá kapitola ukončuje období normalizace i celého komunistického režimu v Československu. První část se zabývá obecnými revolučními událostmi let 1988 a 1989. Druhá část pojednává o situaci v těchto letech v Liberci.

Pro období normalizace se objevuje mnoho odborných materiálů, které by bylo možné využít. Jedná se o monografie, periodika, archivní materiály i internetové zdroje. Publikace *Demonstrace v Československu v srpnu 1969 a jejich potlačení* a *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci* poskytnou informace k první kapitole. Nachází se v nich popis opozičních aktivit od počátku roku 1969. Zaměřují se na vymezení nového vedení, které bylo ustanoveno v dubnu 1969 a popis příprav na první výročí okupace. Oba tituly obsahují i informace, které poslouží k deskripci situace v Liberci od samotné okupace po následky demonstrace na 1. výročí invaze. Kniha *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972* pojednává o trestních represích od srpna 1968 do konce roku 1972, podá informace potřebné ke zpracování druhů represí a průběhu procesů. Čistkami se zabývá titul *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969–1970*. Budou z ní analyzovány a použity údaje k druhé části první kapitoly. Popisuje praktiky a počínání strany a stranických aparátů v průběhu vypořádávání se s nepohodlnými členy strany i členy jiných organizací. Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ poskytne velmi subjektivní stanoviska strany. Umožní nám nahlédnout z druhého úhlu pohledu.

Pro kapitoly, které se budou zabývat opozicí, poslouží publikace *Opozice, moc, společnost 1969–1989*, *Dvě desetiletí před listopadem 89* a *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. Vymezují nekonformní aktivity vybraného období. Určují jejich příčiny, vývoj i důsledky. Hovoří o jednotlivých nezávislých iniciativách. Podstatnými materiály pro zpracování opozičních snah v Liberci se stanou sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Poskytnou informace o konkrétních osobách, které byly na Liberecku stíhány za nekonformní jednání. Ze sdělení budou využity obecné informace o stíhaných, popis jejich opozičního chování, průběh stíhání a uložené tresty. Ve sděleních se setkáváme i se zmínkami o NVÚ Minkovice, které budou v práci také zmíněny. Sdělení budou použita z edice docenta Pažouta, která obsahuje i obecné informace o výboru a přílohu CD, na níž jsou sdělení zaznamenána. Docent Pažout napsal i dva příspěvky do *Fontes Nissae*, které budou použity pro dokreslení libereckých kauz. Kniha *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová?* poskytne nejen informace o roce 1989, ale zároveň se jeví důležitou, kvůli vymezení nezávislých skupin. Pojednává o jejich významu, době a důvodech vzniku, o hlavních představitelích a klíčových myšlenkách. Informace o vývoji Nezávislého mírového sdružení v Liberci poskytne Bulletin tohoto spolku.

Informace do části, která se bude týkat Státní bezpečnosti, budou analyzovány z publikace Okres na východě 1960–1989, i z již zmíněné publikace, kterou evidoval Petr Blažek. Na konci této kapitoly budou zmíněni někteří liberečtí příslušníci StB, údaje o nich budou použity ze sborníku Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989. Den po dni popisuje události Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990 a Něžná revoluce v pražských ulicích. Další údaje pro závěrečnou etapu komunismu budou použity z publikace Kniha o Liberci a Stalo se na severu Čech. V neposlední řadě bude použit časopis Vpřed, který byl stranickým prostředkem k poskytování informací široké veřejnosti, prosazoval však stranické nálady a preference. Budou použity i dvě internetové stránky. Jedna se věnuje životu a činům Jana Palacha, druhou je známá Totalita.cz. Z archivních materiálů se objeví zpracování inventářů všech tří výborů, kde je zaznamenán vývoj, struktura, funkce a úkoly jednotlivých sekcí.

2. Nástup normalizace

Po pokusech Pražského jara nastoupilo období tzv. normalizace. Jednalo se o stav usměrňování společenského vývoje k obvyklému fungování společnosti. V našem případě však můžeme hovořit o násilném zásahu do fungování společnosti. Vstupem vojsk Varšavské smlouvy na území Československa nedošlo k navrácení chodu věcí do stavu před invazí. Naopak nadešla etapa, kdy byly plněny požadavky ze Sovětského svazu. Docházelo k likvidaci demokratizace a reform, o které se usilovalo v první polovině roku v průběhu uvolňování během Pražského jara. Typickým nástrojem upevňování moci Komunistické strany Československa byla její očista. Nejednalo se o uvolnění a vyloučení členů strany, kteří by ji pošpinili v očích veřejnosti, pokud si pod pojmem veřejnost nepředstavíme pouze její komunistickou část. Naopak se jednalo o členy, kteří obdrželi důvěru od společnosti Pražského jara.¹

2.1 Nové vedení

Prahu navštívila sovětská delegace, jejímž členem byl ministr obrany Andrej Antonovič Grečko a náměstek ministra zahraničních věcí Vladimír Semjonov. Vedli nátlak na československou politickou scénu a žádali odvolání Alexandra Dubčeka. Měl být nahrazen vhodnějším kandidátem, který by upevnil postavení KSČ. Tím se v očích sovětské mise jevil Gustav Husák. Ve dnech 16. – 17. dubna proběhly bezpečnostní akce, bezpečnostní složky byly v pohotovosti a měly zajistit klidný a nerušený průběh plenárního zasedání ÚV KSČ. Dubček sám požádal o uvolnění z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ. Nahradil ho zmíněný Gustav Husák, který se v roce 1971 stal generálním tajemníkem KSČ. Zároveň bylo zvoleno nové předsednictvo ÚV KSČ. Počet jeho členů byl snížen na polovinu a výkonný výbor byl zrušen úplně. Hlavním úkolem nově zvolených bylo upevnění moci a postavení strany, jedním z prostředků k dosažení tohoto cíle bylo ovládnutí sdělovacích prostředků. Druhým prostředkem se stala kádrová opatření, v rámci kterých byli odstraňováni stoupenci polednových reform a celé Dubčkovy politiky.²

Nově ustanovené vedení počítalo s vlnou protestů, a to jak proti jeho zvolení, tak v souvislosti s demonstracemi na první výročí okupace. Přípravy probíhaly na úseku

¹MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2011. ISBN 978-80-7285-144-7. S. 5.

²BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan. *Demonstrace v Československu v srpnu 1969 a jejich potlačení*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-73-1. S. 66, 67, 68, 69.

Bezpečnosti a Ministerstvo vnitra zformulovalo plán, který nesl název Vltava. „*Plány obsahovaly dvě části zákroku – preventivní a případný vlastní zákrok.*“³ První zahrnovala preventivní opatření, kdy čistkou prošly Lidové milice. Jejich členové často odmítali invazi a stálý pobyt vojsk na našem území. Dále byly předsednictvem ÚV KSČ zrušeny oslavy 1. máje v Praze. Druhou formou byl vlastní zákrok.⁴

Od konce června se objevovaly různé projevy odporu. Bezpečnost se musela vypořádat s letáky, jako byl například leták *Drazí spoluobčané*, který známe i pod názvem *Desatero poctivého občana* nebo *Výzva našim národům*. Jeho obsah byl rozdělen do deseti bodů, které obsahovaly výzvy k pasivní rezistenci, ke znemožňování fungování tisku, veřejné dopravy, kulturních podniků a nákupů. Další z letáků motivoval občany, aby zasílali nespokojené dopisy do OSN, kde požadovali zakročení ve věci svého požadavku, aby vojska Varšavské smlouvy opustila území republiky. Dále se Bezpečnost potýkala s nápisy, protestními demonstracemi a jiným pasivním odporem. Lidé odmítali pobyt vojsk ve svých městech a směr politiky, kterým se po dubnovém zasedání ubírala. Den 21. srpna demonstranti označili dnem hanby.⁵ Nedostatkem opozice byla její neorganizovanost. Vše se vyskytovalo chaoticky a nesystematicky, jako například různé odkazy ve formě portrétů vůdců z doby Pražského jara, státní symboly, černé stuhy a trikolory na oblečení,⁶ nápisy na silnicích, oploceních, budovách, vagoncích a výlohách. StB se snažila dopátrat autory těchto projevů a Okresní národní výbory měly zajistit zneškodnění výtržností. Mezi extrémními projevy se objevovaly výzvy ke krádežím tržavin a zbraní, teroristickým činům, anonymním telefonátům a dopisům.⁷ Opoziční aktivita se postupně zvětšovala a ke kritice se přidal i nesouhlas s byrokracií a nedůvěra ve vládu.⁸

³ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 70.

⁴ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 69, 70.

⁵ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 76, 78.

⁶ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 79.

⁷ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 82.

⁸ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 83, 84.

2.2 Přípravy na 1. výročí invaze

Dne 16. července byla předsednictvem vlády vytvořena operativní skupina složená z Černíka, který byl v jejím čele, Pelnáře, Dzúra, Havelky a Grosse. Jejím úkolem bylo řízení akcí, které měly zabránit nepokojům nebo měly vést k jejich utlumení. Operativní skupiny se objevovaly i na nižších úrovních. Dále byla zřízena pohotovostní služba, která shromažďuje a vyhodnocuje zprávy z jednotlivých úseků.⁹

Nad ČSLA i VB vysely pochybnosti ohledně její důvěryhodnosti a morálního stavu – proto armáda musela absolvovat cvičení jednotek. Na druhou stranu měla VB dokázat, že v jejích řadách již nebyl žádný odpor k pobytu vojsk a žádná podpora reformní politiky. Jinými slovy měl sbor prokázat, že prošel normalizací. V rámci opatření docházelo k vytypování závadných osob a objektů, měly být připraveny plány na opatření, postaveny hlídky. Docházelo k prověřování pracovníků a morálky a vznikaly pořádkové jednotky v jednotlivých krajích.¹⁰

*„Velká role připadla sdělovacím prostředkům.“*¹¹ Vedení informačních úseků mělo zajistit, aby nedocházelo ke zveřejňování zpráv, které by nějak burcovaly a narušovaly stabilizovanou situaci. Vystupovali přední činitelé a hovořili o dobrých vztazích. Byly publikovány negativní postoje a činnosti opozičních proudů. Docházelo ke kritice Svobodné Evropy a hlavním tématem byly úspěchy v ekonomice a bytové výstavbě, které měly odvést pozornost od politického dění. Docházelo ke kontrole korespondence, byly sledovány zahraniční kulturní akce, výjezdy vědců a zahraničním novinářům bylo bráněno navštívit Československo.¹²

Největší obavy byly z nepokojů mezi dělníky, avšak situace ve školství a kultuře také nebyla příznivá. Zvyšovala se aktivita církví, sekt a nepovolených organizací, jako je KAN, K231, sociální demokracie, Federace lokomotivních čet, Společnost pro lidská práva i nekomunistické strany Národní fronty. Docházelo k nedovolenému vyzbrojování pomocí krádeží. Dne 27. srpna se v Praze objevila sovětská delegace, na kterou obyvatelé reagovali pískáním a hanlivými označeními. Negativní ohlas měl být posuzován jako trestný čin pobuřování a hanobení.¹³

Další operativní skupinu vedl předseda vlády České socialistické republiky Rázl, byla zřízena trvalá pohotovostní služba, která podávala skupině operativní hlášení a

⁹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 88.

¹⁰ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 89, 90, 91.

¹¹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 100.

¹² BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 100.

¹³ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 102, 103.

zapojena byla i pracovní skupina, která připravovala návrhy na řešení situací. Z Polska byla doručena zásoba výstroje, jež se skládala z obušků, brýlí, slzného plynu, přileb, štítů, pistolí a granátů. V závodech se připravenost na krizové dny jevila jako nedostatečná, a proto bylo rozhodnuto, že zodpovědnost za události v závodech přebírají jednotliví ředitelé. Jejich hlavním úkolem bylo vybízet k zachování klidu a zabránit shlukování. Dne 15. srpna vydalo Ministerstvo vnitra rozhodnutí povolat Lidové milice a směrnice, co mohlo být při zásazích použito. Jednalo se o: pronásledování, pronásledování psem, použití hmatu pro sebeobranu, použití pout, použití obušku pro případ zajištění vlastní bezpečnosti, zabránění násilnému útoku, zabránění rvačce, k předvedení osoby, při rušení nočního klidu a při urážkách veřejného činitele, dále mohl být použit úder zbraní při ohrožení střelbou, použití slzného plynu pro vypuzení pachatele z úkrytu a použití zbraně pro výstrahu.¹⁴ Očekávaly se projevy jako vyvěšování vlajek s černou páskou, v tomto případě se mělo nejprve požádat o její odstranění, dále měla být udělena pokuta a pachatel měl být předveden. Mezi další předpokládané projevy patřilo shromažďování, poškozování nebo zneuctění památníků, hrobů příslušníků Rudé armády, ničení vlajek a jiných státních symbolů, zastavení práce, bránění vstupu do hromadné dopravy, bezdůvodné troubení, blokování dopravy, přerušování dodávky energie, plynu, vody, výskyt hesel, nápisů a letáků. Na vše bylo upozorňováno a hrozilo udělení sankce za trestný čin pobuřování, hanobení, snižování vážnosti prezidenta nebo podněcování. Dne 18. 8. byly vyhlášeny dvě celostátní dopravně bezpečnostní akce, které nesly označení X a Y, a večer před výročím byla dokonce uzavřena Praha. Apelování na občany pokračovalo formou sdělovacích prostředků. Byla vedena intenzivní mediální kampaň, která vyzývala k zachování klidu a varovala před účastí na protestních akcích.¹⁵ „Do čela tohoto tažení se postavilo Rudé právo.“¹⁶

¹⁴ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 105–109.

¹⁵ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 109–115.

¹⁶ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 115.

2.3 Liberec v období od září 1968 do srpna 1969

Na konci srpna proběhlo mimořádné zasedání okresního a městského výboru, kde oba úřady vyslovily nesouhlas s moskevským protokolem. Na začátku měsíce září vyslovil Kábele myšlenku, že jiná cesta než postupné plnění diktátu, není možná. Nejvíce nesouhlasných projevů se objevilo z prostředí VŠST, Socialistické akademie, prostředí divadel a některých podniků jako Totex, ČSAO, Severografika a ZVZ.¹⁷

Následovalo tedy období, kdy se okresní instituce snažily realizovat podmínky moskevského protokolu, na což někteří nespokojení funkcionáři reagovali odchodem z vlády, z vedení KSČ, rozhlasu i televize. Došlo k postupnému omezování tisku a jiných dosavadních svobod. Byla zakázána činnost organizací KAN, K231 nebo sociální demokracie.¹⁸

V okrese začínaly být vydávány a šířeny Zprávy, jednalo se o tiskoviny, které byly propagovány vedením sovětských vojsk a měly za úkol aktivovat odpůrce reformních sil. Protestní akce na 17. listopadu vypukly v areálu VŠST a prvotní představou stranických funkcionářů byla snaha udržet studentskou demonstraci pouze v areálu školy, nicméně se začala šířit do Lidových sadů, kde se svým projevem vystoupil Belda a účastnili se ho i další zástupci ONV, MěNV a OV KSČ.¹⁹ Další nepokoje vyvolala lednová událost, kdy se upálil Jan Palach, jehož čin probudil studentstvo i v Liberci. Byly pořádány tryzny i pochody městem, kterých se dokonce účastnili hlavní představitelé města jako Belda, Kábele, Pavlovič, Moulis a Skákal.²⁰ V březnu došlo na Liberecku k nelegálnímu vydávání a rozšiřování pamfletu Pravda o mocných na severu Čech. Jednalo se o projev místního protireformního proudu, který 6 hlavních představitelů okresu označoval za hlavní překážky normalizace. Zmiňoval předsedu OV KSČ Kábeleho, vedoucího tajemníka Beldu, tajemníka ideologického oddělení Pavloviče, předsedu MěNV Moulise, předsedu ONV Skákala a člena předsednictva KV KSČ Raimana.²¹ I hokejové události zasáhly Liberec. Ve dnech 28. – 29. března se ozývaly městem nespoutané radosti z vítězství československého týmu nad Sbornou, která se stala mistrem světa.

¹⁷ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 18.

¹⁸ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 19.

¹⁹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 21, 22.

²⁰ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 24.

²¹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 25.

Střední proud přestával podporovat proreformisty a ti byly tlačeni stále většími požadavky.²² Celá situace vedla k pasivitě, neplacení členských příspěvků, nízké účasti na schůzích a dokonce k samotnému vystupování ze strany. Rozšířenou metodou při pokusu o zmizení ze strany bylo přestěhování. Osoba se odhlásila ze strany na místě, kde bydlela, ale na novém místě trvalého bydliště se již nepřihlásila. Největší nesrovnalosti v názorech se stranou vyplývaly ze vstupu a pobytu vojsk na našem území, dále z nesouhlasu s aktuální politikou a nedůvěrou v Husákovu politiku. Ani některé organizace a závody se netajily svým přesvědčením. Podávaly společná prohlášení, vydávaly letáky a závodní časopisy. V některých případech dělníci opouštěli stranické organizace. Jednalo se o OÚNZ, Plastimat, Liberecké vzdychotech závody, Skloexport, Teslu, nemocnici a VŠST, Tiskárny Liberec a Technické služby.²³

*V takových podmínkách bylo připravováno mimořádné plenární zasedání, a to přímo pod dohledem zástupců Severočeského KV KSČ.*²⁴ Byla požadována reakce na jednání ÚV KSČ. Na tomto zasedání se mělo rozhodnout o vedoucích pozicích. Bylo navrženo dobrovolné opuštění funkcí, na které měli být dosazeni osvědčení normalizátoři. Dále byl požadován návrat k fungování, které se uskutečňovalo před rokem 1968, mělo dojít ke zrušení funkce předsedy OV KSČ a ke změně struktury komisí. Na vlastní žádost byl z funkcí uvolněn Kábele, Belda, Pavlovič, kteří byli nahrazeni Bělohávkem, který obsadil funkci tajemníka pro průmysl, Kracíkem a Kulichem. Vedoucím tajemníkem se stal Vladislav Štěpánek, tajemníkem pro zemědělství Ladislav Vondrouš a funkce ideologického tajemníka byla prozatím neobsazena. Dále došlo k odvolání prohlášení ze dne 27. srpna 1968, kdy byl vyjádřen nesouhlas s moskevským jednáním.²⁵

Poté, co byla stabilizována situace ve výborech, se dostala na řadu Národní fronta. Nově dosazení komunisté byli přesvědčeni, že pravicové síly se budou snažit ovládnout Národní frontu. Cílem nadcházejícího pléna se tudíž stala snaha prosadit do vedoucích míst Národní fronty členy komunistické strany.²⁶

²² MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 27.

²³ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 27, 30.

²⁴ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 29.

²⁵ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 29.

²⁶ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 30.

2.41. výročí okupace v Liberci

Pro Severočeský kraj se očekávaly velké protestní akce, neboť v Ústí nad Labem a v Liberci došlo ke ztrátám na životech během 21. srpna 1968. Bez povšimnutí však nezůstávala ani Česká Lípa, Chomutov a Jablonec nad Nisou.

V Liberci vznikla zvláštní operativní komise, která řídila akce proti demonstracím a skládala se ze zástupců OV KSČ, ONV a MěstNV. Byl zřízen i pětičlenný operační štáb okresního oddělení VB, který se podřizoval operačnímu štábu KS SNB Ústí nad Labem. V Liberci byl do vedení štábu postaven podplukovník Plaček a nesl zodpovědnost za bezpečnostní stránku. Kapitán Bock byl ve vedení pořádkové jednotky VB, která se skládala z 30 mužů a dalších deseti v záloze. S touto skupinou spolupracovala realizační skupina, kterou tvořilo 5 vyšetřovatelů VB. V okrese bylo 255 příslušníků VB, z čehož bylo 185 k dispozici v Liberci, dalších 60 mužů dodala armáda, která měla zajistit obchůzky a střežení 28 vytipovaných objektů.²⁷

Od počátku srpna probíhalo kontrolování kulturních a sportovních akcí, střežení letišť v Hodkovicích a Liberci a vyhledávání autorů letáků. Výstroj člena Bezpečnosti zahrnovala stejnokroj, opasek, samopal, 90 nábojů, přilbu, obušek, pouta, kasr, baterku, obvazový balíček a psací potřeby. Pozornost Bezpečnosti se ubírala k místům, kde před rokem padli lidé, kteří nesouhlasili s okupací. Byla střežena místa usmrcení, pamětní desky i radnice. Probíhaly debaty s lidmi, aby věnce, kterými chtěli uctít památku padlých, nepokládali na veřejná místa, ale ke krematoriu, s čímž většina souhlasila. Již od 1. srpna se objevovaly zprávy ONV o kritičnosti situace, byl zaznamenán výskyt dalších letáků a nápisů.²⁸ „*Okresní noviny Vpřed opakovaně otiskovaly výzvy nejrůznějších úřadů, podniků a institucí, aby se občané nedali strhnout k účasti na protestních akcích.*“²⁹ Tato forma protestu vygradovala 18. srpna, kdy se na budově OV KSČ objevila věta „Zde bydlí zrádci“. O den později to byly nápisy jako „Marš na Sibiř“, „Oškubejte Husáka“, „Hanba zrádcům“, „Smrt okupantům“, „Co okupant, to vrah“.³⁰

V noci z 19. na 20. srpna probíhala celostátní akce, jejímž cílem bylo dosažení co největšího počtu recidivistů a kriminálních živlů, akce probíhala i v Liberci, kde byla prohledávána hlavně restaurační zařízení. Již od 20. docházelo k seskupování občanů v centru města, kteří debatovali o politické situaci a projevovali se protikomunistickými

²⁷ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 206.

²⁸ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 207.

²⁹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 207.

³⁰ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 212.

výkřiky či pokládáním věnců na náměstí Bojovníků za mír. U hlavní pošty a na vratech radnice se objevila vlajka s černým pruhem. StB označilo za iniciátory a podněcovatele členy disentu z Prahy, kteří přijeli do severních Čech za účelem vyburcovat obyvatelstvo. V podvečer výročí lidé zpívali hymny, zapalovali svíčky a podle StB byla předpokládána účast kolem 400 lidí. Veřejná bezpečnost prozatím nezasahovala. Před shromážděnými vystoupila delegace ONV, MěstNV a OV v čele s Moulisem, který vyzýval k odchodu a rozpuštění shromáždění. Poté členové obcházeli dav jednotlivě a snažili se je přesvědčit. Vystoupení bylo zdařené jen částečně. Hodinu před půlnocí se kolem pošty pohybovalo ještě 100–150 lidí, proti kterým již zasáhly patnáctičlenné hlídky OO VB Liberec. Došlo k drobným incidentům, přičemž 10 lidí bylo zadrženo, 5 z nich bylo vzato do vazby. V průběhu noci technické služby odvezly nahromaděné květiny z veřejných prostranství a umístily je ke krematoriu.³¹

Již ráno dne 21. 8. 1969 se objevily první projevy nesouhlasu, lidé chodili do práce ve smutečním oblečení, na domech se objevily vlajky, prapory a opět se hromadily květiny na památečních místech. Příslušníci Bezpečnosti se snažili lidi přemluvit k udržení klidu, ale bezvýsledně. Situaci nepomohla ani skutečnost, kdy technické služby opět odvážely květiny, ale na jejich přemístění používaly vidle. Před radnicí se shromáždilo na tisíc lidí. Dokonce došlo k napadení muže, který četl Rudé právo. Vedoucí podniků vybízeli své pracovníky, aby se po práci nepřidávali do shluků lidí. Od 10:30 byla vyhlášena pohotovost pořádkové služby a lidé byli k rozchodu vyzýváni pomocí rozhlasu a tlampačů. Lidé se odmítli rozejít, proto proti nim bylo zakročeno pomocí obušků a slzného plynu. Došlo k vyklizení a uzavření náměstí a okolí divadla, otevřená zůstala jen Sokolská ulice. Demonstrantům nezbylo nic jiného, než se stáhnout do okolních ulic. Nejostřejší střety prozatím nastávaly v Pražské ulici. „*Po zklidnění situace byla pořádková jednotka stažena a v ulicích zůstaly pouze hlídky.*“³² Situace však využili demonstranti a začali se opět shlukovat, tentokrát na Gottwaldově náměstí, a mířili opět do Pražské ulice směrem k náměstí Bojovníků za mír. Proti 5–6 tisícům nespokojenců byly znovu nasazeny pořádkové oddíly, které se je snažily zneškodnit pomocí vodních děl. Lidé však reagovali vrháním kamenů, dlažebních kostek, popelnic, dřeva, kamení a cihel. Na inkriminovaných místech vyrůstaly barikády a na druhých stranách zátarasy z vojenského nákladního automobilu. Situace byla kritická, proto se do Liberce sjížděly posily z celého kraje – členové Bezpečnosti,

³¹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 212, 213.

³² BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 215.

Lidových milic i Československé lidové armády. V průběhu demonstrací bohužel docházelo i k rozbíjení výkladních skříní, výloh, rabování a požívání alkoholu. Navečer projeví svůj negativní názor na zásahy i liberečtí lékaři. Rozhodujícím útokem bezpečnostních složek byl shluk demonstrantů rozdělen na menší skupiny a tudíž oslaben. Akce byla ukončena v 2:30 v noci.³³

Druhého dne ráno se místy objevovaly skupiny lidí, kteří pokládali květiny, ale situace byla už uklidněna. Na zajištění klidu v Liberci bylo použito 180 příslušníků VB, 15 příslušníků StB, 10 vyšetřovatelů VB, 190 vojáků z Varnsdorfu, 240 vojáků z chemického vojska, 160 milicionářů, 4 obrněné transportéry a 3 vodní děla. Co se týká ztrát na straně bezpečnostních složek, tak došlo ke zranění 33 uniformovaných příslušníků VB, z toho 4 byli zranění těžce, dále byli zraněni 4 vojáci, 2 požárníci a 2 milicionáři. Na straně demonstrantů bylo zadrženo 139 lidí. Rada ONV ocenila činnost okresního vedení VB, vojenských útvarů, jednotek Lidových milic z okolí medailí Za veřejně prospěšnou činnost a vyznamenání získal i civilista Josef Daniček, který dobrovolně vystřídal raněného pracovníka VB.³⁴ V periodiku Vpřed byly demonstrace odsouzeny a jejich iniciátoři označováni za vandaly, násilníky a výtržníky. Došlo k odstranění symbolů z náhrobků a dokonce k odklizení celých pamětních desek a příbuzným padlých bylo zakázáno navštěvovat místa úmrtí ve dnech výročí okupace.³⁵ Liberec byl označován za třetí největší ohnisko demonstrací v rámci celé republiky.³⁶ Proti civilistům byly ojediněle použity i zbraně a v severozápadních Čechách došlo v pěti případech ke zraněním, čtyři z toho nastaly v Liberci a pátý v Ústí nad Labem.³⁷

2.5 Situace od srpna do prosince 1969

Již následující den po demonstracích Černík rozhodl, že o potrestání pachatelů se měla postarat místní Bezpečnost, prokuratury a soudy. Předsednictvo ÚV KSČ, federální vláda a federální shromáždění schválilo Zákonné opatření č. 99/1969 Sb, ve kterém byla zmiňována potřeba upevnit pořádek. Opatření bylo známé také pod názvem Pendrekový zákon. „*Toto opatření umožnilo tvrdě postihovat aktéry právě skončených akcí i případných budoucích akcí narušující veřejný pořádek.*“³⁸ Z prvního

³³ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 213–216

³⁴ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 216.

³⁵ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 222.

³⁶ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 206.

³⁷ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 226.

³⁸ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 246.

paragrafu vyplývalo postihnutí aktérů stávek, měl na ně být uvalen trest odnětí svobody od 1 do 3 měsíců nebo peněžní pokuta. V druhém paragrafu se hovořilo o zvýšení horní hranice odnětí svobody od 1 do 5 let za trestný čin pobuřování, výtržnictví, napadení veřejného činitele a další. Třetí paragraf ustanovoval samosoudce, kteří rozhodovali o přestupcích páchaných v průběhu srpna. V tomto případě nemuselo proběhnout přípravné řízení a obhájce měl být přítomen až u soudního jednání. Čtvrtý paragraf uděloval vedoucím úřadů, podniků a škol pravomoc propouštět své zaměstnance a studenty za účast na demonstracích. Poslední pátý paragraf dovoľoval úplně rozpustit nebo pozastavit činnost různých organizací.³⁹

Výsledky stíhaných za účast na demonstracích probíhaly do konce září a poté nastala etapa shromažďování dalších materiálů a výsledky svědků. Prokuratura v Liberci si zasloužila kladné hodnocení od civilistů, ale kvůli tomu stížnosti od vyšetřovatelů VB, neboť z 33 vyslychaných jich propustili 22. Výsledky byly označovány za krátké a nedostatečné. Prokuratura přiznala svou chybu a argumentovala tvrzením, že se řídila starými zákony, a musela přislíbit nápravu. Cílem bezpečnosti bylo dohledat hlavní organizátory, k čemuž však nedošlo. Pouze v Liberci se objevily domněnky, že tuto roli zastával Miloslav Černý, ale vina mu nebyla dokázána. Jeden z prvních trestů za účast na demonstraci padl 15. září 1969 u Okresního soudu v Liberci. Jednalo se o rozsudek nad 9 lidmi. Čtyři z nich obdrželi trest odnětí svobody od 4 do 7 měsíců nepodmíněně, 3 trest dlouhý 1–5 měsíců a 2 byli zproštěni obvinění.⁴⁰

Účinnost zákonného opatření byla určena do konce roku 1969. Pendrekový zákon přestal platit k 31. 12. 1969. Jeho části však byly použity do zákona o přečinech. Rádio Svobodná Evropa označilo přijetí zákona za pravý nástup normalizace v Československu.⁴¹ Vypořádávání se s aktéry organizovaného nesouhlasu vedlo k přetížení soudů a věznic. Jejich kapacity byly nedostačující.⁴² Do vězení přicházely osoby, které se provinily z hanobení republiky, pobuřování, hanobení státu sovětské soustavy nebo přípravy teroristické akce. Dále docházelo ke stíhání signatářů protistranické platformy Deset bodů.⁴³

³⁹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 246, 247.

⁴⁰ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 249, 251, 254, 257, 260.

⁴¹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 261.

⁴² CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 80-85270-64-1. S. 22.

⁴³ CUHRA, Jaroslav, pozn. 42, s. 37.

2.5.1 Liberec srpen – prosinec 1969

Na plénu, které se konalo 27. srpna, byly vyhodnoceny události, které proběhly v den výročí okupace. Za největší protagonisty normalizace byli označeni Hyka, Ort, Coufal, Šedivý a Radostný, podle kterých měli být vyšetřeni členi OV, ONV, MěNV a NF. K tomuto bodu byla vytvořena zvláštní komise a oddělení sekretariátu, čímž měla být zajištěna nezáujatost členů. Další plénum, které proběhlo 22. 9., si kladlo za hlavní cíl vytlačit stoupence pravicových hnutí z okresního výboru. Členi byli rozděleni do dvou skupin, na zastánce normalizace a na ty, kteří s novým směrem nesouhlasili. Kvůli tomuto postupu nadešly podstatné změny. Byl uvolněn Fišar, Jiránek, Říha a na jejich místa nastoupil Ort, Rosenbergová a Louda, dále z funkce odešel Kulovaný, Vondrouš, Měchura a Tesař. Z pléna OV KSČ odešel Kábele, Volek, Srpová a z MěNV Moulis, Prokeš, Skrbek a novým předsedou ONV se stává Zikeš. ONV opustil Skákal a Měšík a naopak přišel Peřina. Proběhla i výměna předsedy NF, kam byl místo Šálka dosazen Nejezchleb. Výměny se nevyhnuly ani nižším institucím, jako byly celozávodní výbory, kde byli odvoláváni ředitelé.⁴⁴Někteří však mohli zůstat ve svých funkcích, pokud uznali svá pochybení. Představitelé, kteří byli vyřazeni z politické sféry, nesměli ve svém bydlišti a zaměstnání žádným způsobem ovlivňovat mládež. Ve funkci mohl zůstat pouze ten, kdo vyznával kladný vztah k SSSR a podporoval jeho politiku v krizových letech. Za vůdčí představitele nesprávné politiky na Liberecku byl označován Kábele, Belda a Pavlovič, díky kterým se mohl pravicový proud rozšiřovat. Z předsednictva okresního výboru byl vyloučen i Holanec, Nejezchlebová, z pléna Hatrik, Jiránek, Flégl, Schejbalová, Srpová, Fišar a Honzátka. U většiny bylo zahájeno disciplinární řízení, které si kladlo za cíl je vyloučit ze strany. Čistky probíhaly až do konce roku 1969 bez větších projevů nesouhlasu. Normalizátoři obdrželi podporu od dvou organizací, čímž se proces rozšiřoval i zdola. Jedná se o Leninský svaz mladých a prostředí inteligence Levá fronta.⁴⁵„Úspěšně probíhalo hodnocení vedoucích pracovníků justice, Bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy. Na rozdíl od jiných úseků měly v Bezpečnosti vždy převahu zdravé síly.“⁴⁶ Kladně hodnocený byl náčelník StB Hyka. Uvolněné pozice byly obsazovány podle zákona 117/69 Sb., tedy nepřímou volbou, následně schvalováním navržených členů plénem příslušného výboru.⁴⁷

⁴⁴ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 34, 35.

⁴⁵ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 36, 37.

⁴⁶ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 38.

⁴⁷ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 38, 39.

2.6 Čistky

Původním cílem komunistické strany po problematické situaci roku 1968 bylo zneškodnění stranického a státního vedení a jeho nahrazení takovým, který by vyhovoval moskevskému diktátu a protokolům. Nepodařilo se ho zlikvidovat tak rychle, jak bylo zamýšleno. Ve všech krocích byl sledován moskevský protokol, který měl nahradit Akční program. Podporoval odpůrce reformy a ze stranického vedení byl vyloučen například Kriegel, Hájek, Pavel a Císař. Čistky byly odstartovány zasedáním ÚV KSČ. Reformisté byli zbavováni funkcí a na jejich místa nastoupili zástupci protireformního proudu, jehož hlavním tiskovým reprezentantem se stala Tribuna.⁴⁸ Naopak u časopisů jako *Práce*, *Mladá Fronta*, *Listy* a *Reportér* byli změněni redaktoři a vedení nebo byla jejich činnost úplně pozastavena.⁴⁹ Předsednictvo ÚV KSČ svěřilo práci na očistě krajských a okresních výborů českému byru ÚV KSČ, což mělo být úspěšně vykonáno do konce listopadu 1969. Díky tomu se měl aparát stát hlavním nástrojem a prostředkem k normalizaci. Konec očisty byl předpokládán do konce roku 1970, ale nakonec se protáhl do jara následujícího roku. Postup a rychlost normalizace byly individuální, její tempo se odvíjelo hlavně podle horlivosti normalizátora. Nejrychleji očista probíhala na ministerstvu financí, vnitra, spravedlnosti, školství a kultury, ve federálním výboru pro pošty a telekomunikace, na Československé akademii věd, Československém rozhlasu, Československé televizi.⁵⁰ Naplno byla očista spuštěna až po nástupu Husáka do funkce. Očista pohltila i nižší stranické orgány jako celozávodní výbory, městské a místní výbory, tudíž se jich méně týkala nadcházející výměna stranických legitimací, kterou prováděly již očištěné výbory.⁵¹ Na počátku očisty se stal překážkou zákoník práce, který bylo nutné respektovat v rámci přeřazování, a bylo nezbytné brát ohled na vzdělání a odbornost zasažených osob.⁵²

Klasickým projevem let 1968–69 bylo dobrovolné vystupování ze strany. Dělo se tak z vlastního rozhodnutí členů, kteří byli zpětně sankciováni. K tomuto kroku byl nejčastěji využíván odchod do důchodu, nástup na vojenskou službu, změna zaměstnání nebo změna bydliště. Jednalo se o situace, kdy si jejich vystoupení vedení nevšimlo ihned. Jedinec se odhlásil ze stranické organizace, ale do nové se již nepřihlásil. Většina

⁴⁸ MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 80-85270-59-5. S. 13–5.

⁴⁹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 18.

⁵⁰ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 21–25.

⁵¹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 27.

⁵² MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 28.

opuštění strany se děla kvůli nesouhlasu s Husákovou politikou. V roce 1969 se počet členů strany snížil o 8,2%. V největší míře stranu opouštěli dělníci, průmyslníci a mladí lidé. Můžeme hovořit o zestárnutí strany během tohoto roku.⁵³

2.6.1 Výměna stranických legitimací

V roce 1970 došlo k akci, která je označovaná jako výměna stranických legitimací. Jednalo se o dokument, který potvrzoval příslušnost ke straně. Od uchopení moci komunistickou stranou v únoru 1948 došlo k výměně stranických legitimací třikrát – v roce 1950, 1955 a 1960. V prvním zmíněném roce probíhaly spolu s výměnou i stranické prověrky, které měly za úkol vyloučit pasivní členy a členy, kteří ve straně zůstávali jen kvůli sledování vlastního prospěchu, nikoli z přesvědčení. Na rok 1967 byla plánována další výměna stranických legitimací, ovšem byla odložena. Měl ji připravit Dubček, ale realizoval ji až Husák, který ji spojil s očistou strany.⁵⁴ „*Výměna stranických průkazů byla připravována od jara 1967, protože stranickým průkazům končila platnost na konci roku 1969.*“⁵⁵

Celou akci zaštiťoval dokument Návrh na usnesení předsednictva ÚV KSČ k výměně stranických legitimací a dokončení čistky strany. S každým členem byl nejprve proveden pohovor a následně bylo rozhodováno o jeho vyloučení nebo ponechání ve straně. Čistka vyplývala z potřeby udržet ideovou a organizační strukturu strany a jejím cílem bylo posílení kázně, aktivity občanů a vyloučení všech, kdo se rozcházel se stávající politikou. Strana měla být očištěna od všech podporovatelů proreformních proudů. V těchto případech byl kladen důraz na jejich vyloučení a zabránění opustit stranu z vlastního rozhodnutí. Názory těchto lidí stranu oslabovaly a to bylo nepřijatelné. Výměna stranických legitimací probíhala ve třech etapách až do konce roku 1970.⁵⁶

Pro zajištění výměny stranických legitimací v hlavních orgánech a aparátech strany bylo složeno celkem 23 komisí. Probíhaly pohovory s vybranými členy a kandidáty ÚV KSČ, byra ÚV KSS, ústřední kontrolní komise, vedoucími tajemníky jednotlivých výborů, tajemníky a členy předsednictev krajských výborů a předsedy kontrolních a revizních komisí. Ti, co byli prověřeni na úrovni státní, byli členy komisí pro nižší úrovně. Byli označováni za zdravé jádro strany, účastnili se kritiky Dubčeka,

⁵³ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 30–34.

⁵⁴ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 36, 37.

⁵⁵ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 40.

⁵⁶ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 38–41.

neprojevovali nesouhlas s okupací a s normalizací. Jednalo se o stávající členy a dále o nově příchozí, kteří vstoupili do strany v srpnu 1968 a následně dubnu a květnu 1969, to byly ultra levicové síly. Podstatný úkol měly nově vytvořené skupiny pro pohovory, které fungovaly jako prověřovací komise. Strana chtěla zachovat svůj dělnický charakter, proto je dosazovala i do vytvořených skupin.⁵⁷ I v této oblasti se objevoval jistý liberalismus. Pokud byl někdo vyloučen ze strany, nemusel odejít ze zaměstnání. Následovalo však usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 14. dubna 1970, které přineslo zpřísnění situace. Jednalo se o mimořádná opatření, která mohla zastavit činnost organizace nebo ji dokonce zrušit. Dělo se tak kvůli nově příchozím zprávám z krajských předsednictev, které nepřinášely kladné výsledky.⁵⁸ Na práci komisí dohlížely okresní výbory, hodnotily ji a zasahovaly do jednotlivých jednání, dokonce určovaly jejich výsledek. Podkladem pro tyto výsledky se staly analýzy a pohovor se stával pouze formální záležitostí.⁵⁹

V důsledku těchto změn strana ztratila jednu pětinu svých členů. Za účelem zachování dělnického charakteru strany byla nejvíce postihnuta inteligence a v nepřímé závislosti na tom mladá generace, došlo tedy ke zvýšení věkového průměru strany. Důraz v očistě byl kladen hlavně na oblast školství, kultury, vědy, sociální péče, osvěty a zdravotnictví. Z federálního shromáždění bylo vyloučeno 78 členů a z národních výborů 3755 členů.⁶⁰ Očistou prošla i ROH a další organizace z oblasti tělovýchovné, sportovní, mládežnické, žen, rolníků, výrobní, spotřební i bytových družstev, očištěny byly i nekomunistické strany Národní fronty.⁶¹ Ani po vyloučení ze strany neměli jednotliví členové klid. Bylo jim projevováno negativní chování a neumožněn návrat do strany. Kvůli tomu tito lidé pocítili ekonomické i sociální ztráty, které se jich do nedávna ještě netýkaly, neboť jim byly poskytovány výhody z postavení ve straně, stačilo být jejím členem.⁶²

⁵⁷ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 42–47.

⁵⁸ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 53–55.

⁵⁹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 55.

⁶⁰ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 58–68.

⁶¹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 78, 79.

⁶² MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 74, 76.

2.6.2 Výměna stranických legitimací v Liberci

Podkladem k realizaci výměny stranických legitimací v okresech se stal „Dopis ÚV KSČ všem ZO a členům strany k výměně stranických legitimací v roce 1970“. Pojednával o potřebě vyloučit ze strany všechny ty, kteří měli špatný názor na politiku strany a stranu samotnou, jakýmkoliv způsobem ji hanobili, oslabovali její vedoucí úlohu, měli špatný postoj k třídní ideologii, k marxismu-leninismu, působili negativně v oblasti politiky, ekonomiky, vojenství a v neposlední řadě nepřijímali legitimnost invaze a moskevských protokolů. Nový úkol Okresní výbor v Liberci poprvé projednával 21. ledna 1970, poté byl zřízen pracovní štáb, který se měl zabývat přípravou a realizací celé akce. „Z průběhu jednání i složení štábu je zřejmé, že nepochopili, o jak významnou a rozsáhlou akci půjde.“⁶³ Štěpánek se dokonce domníval, že výbory byly od pravicově zaměřených již očištěny a ti prozatím zůstávali pouze členy strany. Došlo ke zřízení zvláštní skupiny, která se měla zabývat materiály předchozích dvou let, měla shromažďovat a zkoumat letáky, rezoluce, usnesení, články a další zápisy. Měchura byl postaven do vedení operativní skupiny pro řízení výměny stranických legitimací.⁶⁴ Bylo zaznamenáno kolem 600 odchodů, v největší míře se jednalo o zástupce dělnictva, což vedení hodnotilo jako negativní vývoj, neboť bylo usilováno o zachování dělnického charakteru strany. Z funkce byl odvolán Kracík, Bajzlík a Kratochvíl, vyloučen byl Štěpánek a Bělohlávek, protože byli ve vedení již za polednové politiky, přičemž jejich zásluhy v roce 1969 byly opomíjeny. Dále o uvolnění sami požádali Šálek, Krejčí, Louda, Klápště, Holanec a naopak kooptován byl Mandlík, Simon, Vorza, Polanský, Pomezny a Pomikálková.⁶⁵

„První výsledky pohovorů k výměně stranických legitimací projednalo předsednictvo OV KSČ na počátku března.“⁶⁶ Jednalo se o schválení návrhů u 24 členů OV KSČ, 12 členů OKRK, 14 pracovníků okresního sekretariátu a 102 členů okresního výboru. Do pohovorových komisí byli dosazováni lidé, kteří kritizovali Dubčeka, neměli negativní smýšlení o intervenci ani o normalizaci, jednalo se o osoby z prostředí Klubu čtenářů Tribuny, Levé fronty, Lidových milic a organizací SČSP. Druhou akceptovanou skupinu tvořili ti, co se přidali do strany mezi listopadem 1968 a dubnem 1969. Třetí, menší složku, tvořili členové, kteří zahájili své členství od jara 1969, a největší vliv měli ti, co byli v roce 1968 odstaveni od moci a invaze pro ně znamenala

⁶³ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 41.

⁶⁴ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 42.

⁶⁵ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 43, 44.

⁶⁶ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 44.

záchrana. Bezpodmínečně byli vyloučeni členové, kteří pobývají v emigraci. Jako příklad znovuzískání funkce je možné uvést nového vedoucího tajemníka okresního výboru Rudolfa Šece. Byl vybrán a schválen KV KSČ a jednalo se o bývalého tajemníka v Jablonci nad Nisou. V roce 1968 byl donucen opustit svou funkci. Byl jedním z radikálních zastánců normalizace.⁶⁷

Po OV KSČ byl druhým nejdůležitějším orgánem MěV, který řídil 32 závodních a 23 uličních organizací KSČ. Jemu byl podřízený MěNV. Z čela MěV rezignoval předseda Kreček a členové Saska a Šulc. Na funkci předsedy protazím nastoupil Neděla.⁶⁸ Byl vytvořen seznam lidí, kteří měli dostat novou stranickou legitimaci. V seznamu byl Číhal, Měchura, Ort, Polanský, Pomezny, Pomikálková, Rosenbergová, Váňa, Šec, Syrovátka, Tesař, Honc, Žďárský, Hampl a Baloun. Podkladem pro čerpání informací pohovorových komisí se měl stát archiv libereckého štvaného vysílání ze srpna 1968. Získala ho Bezpečnost a Hyka oznámil, že po jeho prostudování ho získá okresní výbor a bude poskytnut k potřebám pohovorů. V mnoha případech bylo zakázáno vykonávat pohovory vlastními silami, proto do jednotlivých organizací jmenoval komise okresní výbor. Operativní skupina pracovala na analýze krizového vývoje a dále měla vzniknout speciální skupina na každém oddělení okresního sekretariátu. Jejím úkolem bylo soustřeďovat materiál pro vytvoření Poučení.⁶⁹ Došlo k vyloučení ze strany u Moulise a Prokeše a dále vyloučení z funkcí u Mrázka, který byl ředitelem Vědecké a lidové knihovny v Liberci, ředitele Severočeského nakladatelství Dvorského, ředitele Divadla F. X. Šaldy Glance a ředitele podniku Kniha Liberec Štěrby. Ředitel Naivního divadla August a ředitel Severočeského muzea Kaván byli prozatím ponecháni ve funkci, bezpartajní ředitelka Oblastní galerie Seifertová byla však odvolána.⁷⁰

Od dubna do září roku 1970 probíhala rozhodující fáze ve výměně stranických legitimací. Další pohovory byly ovlivněny rozhodnutím ÚV KSČ, který od krajských výborů požadoval zprávy o průběhu a odpovědi na tři základní otázky – zda se podaří zajistit dělnický charakter strany, zda bude důkladně očištěna a jakou taktiku pravicové síly používají při pohovorech. Výsledky byly obsaženy v dokumentu Závěry předsednictva ÚV KSČ ze dne 14. dubna, v němž byl vyhlášen mimořádný stav, něco jako stanné právo ve straně. V závěrech byla také zmíněna myšlenka, že opozice měla

⁶⁷ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 44, 45.

⁶⁸ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 46.

⁶⁹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 47, 48, 49.

⁷⁰ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 53.

největší vliv ve školství, kultuře a hospodářských orgánech, přičemž první dvě zmíněné oblasti jsou velmi kritické.⁷¹

Byli hodnoceni ředitelé škol a docházelo k jejich odvolávání, například v případě ředitele průmyslové školy Dlouhého. Z ONV byl vyloučen Bayer, Výborná, Maternová, Maršálek, Kusý, Moulis, Dvořák, Černý, Beránek, Novák, Hladík, Rejmon a Borovec. Bylo rušeno nebo pozastavováno členství ve straně a probíhaly opakované pohovory, jsou udělovány důtky. V této etapě byl zaznamenán nárůst emigrace z okresu Liberec. Jednalo se o 710 osob, kdy 57 z nich bylo členy KSČ, 41 z nich bylo ze strany vyloučeno a 8 bylo zrušeno členství. Základní organizace KSČ mohly provádět pohovory samy a výsledky schvalovala členské schůze. Ve stranických organizacích realizovaly pohovory komise OV.⁷² Mimořádná opatření byla zavedena v ZO KSČ na ONV Liberec. V dubnu bylo 88 členům pozastaveno členství. Bylo nalezeno 14 aktivních propagátorů pravicových myšlenek. Pozornost byla věnována i Libereckým tiskárnám, neboť v této organizaci byla vytisknuta většina letáků v roce 1968. Na začátku května 1970 byly ukončeny pohovory na okresní úrovni. ONV musel opustit Navrátil, Sláma, Faltys, z rady odešel Stránský, Marešová, Hrušková a naopak bylo přijato 23 osob a 7 do rady ONV. Velký úbytek byl zaznamenán na pracovišti Elektromontáže Liberec. Během roku 1969 stranu opustilo 59 členů závodu, dalších deset dodatečně a byl vyloučen i ředitel závodu Šmíd. Na pracovišti zbylo 25 osob a u 5 z nich se vyloučení ještě předpokládalo.⁷³

Liberec byl označován za město, které je silně zasaženo pravicovými názory, a proto sem byla vyslána pracovní skupina ÚKRRK. „*Za pomoci pracovníků OKRK, funkcionářů a pracovníků aparátu OV KSČ vypracovala Zprávu o stavu boje proti pravicovým názorům a metodám v okrese Liberec.*“⁷⁴ Největším proviněním předsednictva okresního výboru byl nesouhlas s moskevským protokolem. Za hlavní stoupence pravice byl označen Kábele, Belda, Pavlovič, Volek, Žemlička, Srpová, Moulis a Prokeš. Organizace, které podporovaly pravici, byly LVZ, Plastimat, Bytex, Textilana, Severokámen, Teplické strojírny, LIAZ Hanychov a kulturní a školské instituce – Divadlo F. X. Šaldy, VŠSR a další střední školy. Vyloučení členové strany hledali uplatnění na nižších postech, většinou jako techničtí a ekonomičtí pracovníci.⁷⁵

⁷¹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 55.

⁷² MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 57, 58.

⁷³ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 59, 60, 61, 62.

⁷⁴ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 64.

⁷⁵ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 64, 65.

Za největší normalizátory z okresu byl označován Hyka, Šec a Váňa. Zajímavá byla situace pobočky Státní obchodní inspekce v Liberci, neboť její členové zpočátku získali nové legitimace bez větších problémů. Vzápětí se však objevily důkazy o protestech vůči moskevským protokolům. Došlo k pozastavení členství všem členům. Pokud nechtěli přijít o členství natrvalo, museli písemně požádat o nový pohovor. Zároveň došlo ke zrušení organizace.⁷⁶ Proti předsedovi ONV Číhalovi bylo zahájeno disciplinární řízení, neboť byla zjištěna skutečnost, že když byl ve funkci náměstka vnitra spravedlnosti, proběhl rozhovor s redaktorem Československého rozhlasu, ve kterém prozradil tajné informace. Situace byla hodnocena jako protistranická činnost a on byl vyloučen ze strany.⁷⁷ Pohovory probíhaly i v sektoru Veřejné bezpečnosti, kde došlo k výměně náčelníka Plačka, kterého nahradil Řádek. Členství bylo pozastaveno 13 členům, 25 členům bylo doporučeno vydat novou legitimaci, 14 bylo vyloučeno a 4 členství zrušeno. Bezpečnost ještě před zahájením výměny legitimací vyloučila 6 členů, kteří byli stoupenci pravice, takže když nastaly pohovory, získalo novou legitimaci 23 členů a pouze 3 získali stranický trest.⁷⁸

2.6.3 Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ

Očista strany byla ukončena na plenárním zasedání v prosinci 1970. Bylo vydáno Poučení, dokument, který objasňoval příčiny krize a vyjadřoval se k aktuálním otázkám a problematice týkající se strany.⁷⁹ Byl schválen 11. prosince 1970. Domníval se, že antikomunistické nálady vyplývaly z ideologické diverze, která se ve světě objevovala a vyjadřovala své pravicové názory, názory podporující buržoasii, kapitalismus, nacionalismus a názory, které zpochybňovaly postavení a úlohu komunistické strany. Strana nebyla připravena na změny, které zachvátily celou společnost. Problémy pramenily z diferenciací názorů a byly podpořeny postavením Novotného, které údajně vycházelo z jeho negativních vlastností, mezi něž patřila domýšlivost a subjektivita, z čehož těžily pravicové síly. Oproti tomu se Dubček stal kompromisním řešením, které posléze také přestalo být vyhovujícím, neboť nebylo schopné plnit požadované cíle. Na XIII. sjezdu byla zdůrazňována potřeba jednoty a sounáležitosti se Sovětským svazem. Opoziční síly usilovaly o rozpuštění Lidových

⁷⁶ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 66.

⁷⁷ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 68.

⁷⁸ MAŇÁK, Jiří, pozn. 1, s. 69, 70, 71.

⁷⁹ MAŇÁK, Jiří, pozn. 48. s. 80.

milic a o likvidaci přátelského napojení na Svaz. Za návod k destrukci systému byl považován manifest 2000 slov. Mezi nespokojené organizace patřil například K231 v čele s Nigrinem, Prockým, Palečkem a Rambouskem, dále Klub angažovaných nestraníků se Svitákem, Havlem a Černým. Usilovali o likvidaci socialismu a všeho komunistického, co nastalo po roce 1948, a žádali napojení na západní země. Objevoval se i sionismus, směr, který reprezentoval Kriegel, Pelikán, Lustig, Goldstücker, Lihem, Löbel a Winter. Dalším protiproudem byla sociální demokracie a důležitou roli sehrála i katolická církev. Všechny zmíněné opoziční skupiny chtěly rozbít dělnickou třídu. Na tuto aktivitu reagovaly komunistické strany celého bloku, především samotná KSS. Na téma ČSR se konaly schůzky v Drážďanech, Sofii i Moskvě, kde byly zmiňovány tradiční hodnoty socialismu. Pravice vedla boj proti těmto hodnotám a byla znemožňována hlavní úloha strany. Počínání mělo i negativní vliv na armádu, bezpečnost a národní shromáždění, došlo k přeměně Národní fronty a vedl se zápas o odbory v jednotlivých organizacích. Pravice postupně vyhrávala ve sdělovacích prostředcích, jako je rozhlas, televize, film i tisk, které byly důležitým nástrojem.

Vstup vojsk Varšavské smlouvy byl označován za mírumilovné vyřešení situace, neboť předešel krveprolití. Oproti tomu mimořádný Vysočanský sjezd byl nelegální a pravicová hnutí na něm vyhlásily boj a mobilizaci. Jednalo se o platformu proti komunismu, která měla vyvolat roztržku s komunistickou stranou Sovětského svazu, popřít tradice a zmocnit se Rudého práva. Tento sjezd byl v roce 1969, po stabilizování situace, označen za neplatný. Po listopadu 1968 začala pravice do svých řad včleňovat studenty a mládež, díky čemuž nese zodpovědnost za tragické činy studenta Palacha.

Odchod Dubčeka byl nezbytný a se zvolením Husáka nadešla nová etapa. Na květnovém plénu byly stanoveny ofenzivní cíle, v rámci kterých bylo nutné ideologicky i organizačně porazit pravici, obnovit a upevnit vztahy se Svazem, obnovit vedoucí úlohu strany, zastavit inflaci a stabilizovat situaci ve státních a stranických orgánech. Na prvním výročí okupace se pravice opět snažila o znejistění strany a režimu, ale ten destabilizaci zabránil pomocí Lidových milic, bezpečnosti a armády. Došlo k upevnění státem řízeného hospodářství a v roce 1970 vznikla nová spojenecká smlouva se Sovětským svazem, ve které byla přislíbena ochrana a rozvoj socialismu a slib, že už nedojde k ohrožení. Ve stejném roce bylo rozhodnuto o výměně stranických legitimací, kvůli které odešla pětina stávajících členů, jež stranu rozvracela.⁸⁰

⁸⁰ *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ: rezoluce k aktuálním otázkám jednoty strany*. 5. vyd. Praha: Svoboda, 1988, 47 s.

2. Výbory v Liberci

Stejně jako v jiných městech byly i v Liberci výbory. Jedná se o Městský národní výbor, Okresní národní výbor a Okresní výbor KSČ.

2.1 Městský národní výbor

V roce 1967 bylo upraveno postavení národních výborů. Díky těmto změnám získaly národní výbory více pravomocí. I na tomto úseku proběhly na počátku sedmdesátých let disciplinární řízení a kádrové změny, na jejichž základě byli pracovníci odvoláváni z pozic. K odvolávání docházelo kvůli postojům v krizových letech 1968–69.⁸¹ Po schválení Poučení byla dokončována konsolidace a výměna ve funkcích. V roce 1971 byla přenesena část pravomocí ONV na MěstNV, což se týkalo hlavně oblasti hospodaření s byty, financí, ochrany státního majetku, kultury sociálního zabezpečení, lesního a vodního hospodářství a obrany státu.⁸² Volební období MěstNV bylo stanoveno na 5 let.⁸³

K 1. květnu 1976 došlo k územním změnám a k Liberci byly připojeny obce jako Doubí, Pilínkov, Vesec, Stráž nad Nisou, Svárov a Hluboká. K 1. červenci 1980 následovaly Kunratice, Vratislovice, Krásná Studánka, Radčice, Mechnín, Bedřichovka a Karlov pod Ještědem. Dne 1. 1. 1986 připadly městu další okolní obce, mezi které patřil Dlouhý Most, Javorník, Jeřmanice, Minkovice, Šimonovice, Rašovka a Bystrá.⁸⁴

V roce 1983 byl Liberec zařazen mezi města I. kategorie a v roce 1985 zřídil nové organizace, které lze rozdělit na tři druhy. Prvními byly hospodářské organizace jako Dopravní podnik města Liberec a Prádelny a čistírny Liberec. Druhými byly příspěvkové organizace, kde se objevil Městský stadion, Park kultury a oddechu, Severočeská botanická zahrada, Severočeská zoologická zahrada, Správa městských kin, Technické služby města a 17 osvětových besed. Poslední typem byly rozpočtové organizace jako Lidová škola umění, Městské urbanistické středisko Akce Z, Školské opravárenské středisko, 26 jeslí, 50 mateřských škol, 29 základních škol, 4 zvláštní školy a 28 školních jídelen.⁸⁵

⁸¹ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří. *Městský národní výbor Liberec (1910) 1945 – 1990 (1995) – Inventář*. ČR-Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Liberec, 2006. č.j. SOkALB 547/06-071.2.1. S. 30.

⁸² BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 31.

⁸³ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 32.

⁸⁴ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 36.

⁸⁵ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 37.

V roce 1989 došlo k vyhrcování situace i v Liberci. Vyvrcholením byly demonstrace 17. 11. Na tyto změny reagovalo 5. plenární zasedání konané 12. prosince. Došlo ke strukturálním i kádrovým změnám. Byly zrušeny finanční a plánovací komise, místo kterých byla zavedena komise ekonomická. Dále byly zrušeny odbory plánování a financí a vznikl ekonomický odbor. Bez náhrady byl zrušen odbor kádrové a personální práce a byla založena komise pro životní prostředí. Nově složená rada měla 8 členů bez politické příslušnosti, 2 členy získala Československá strana socialistická, další dva Československá strana lidová a sedm členů si udržela KSČ.⁸⁶ V Domě kultury byli představeni kandidáti na předsedu a tajemníka. Plénum mělo 198 členů, z toho 72 měla KSČ, 10 ČSL, 10 ČSS, 4 sociální demokracie a 1 Československá strana zemědělská, zbylých 92 bylo bez politické příslušnosti. Byla zrušena komise obchodu a cestovního ruchu. Činnost MěstNV byla ukončena ke dni 24. 11. 1990. Bývalý předseda výboru Moulis se rozhodl do nového orgánu nekandidovat a primátorem byl tedy zvolen Jiří Drda.⁸⁷

2.2 Okresní národní výbor

Volby do okresního národního výboru plánované na rok 1968 musely být odloženy kvůli intervenci sovětských vojsk. V červnu byla ustanovena komise pro mimosoudní rehabilitaci, jejímž předsedou se stal Hrabec, který byl poslancem ONV. Od února 1969 byly žádosti na rehabilitaci převedeny na odbor vnitřních věcí a v roce 1970 byla komise úplně zrušena.⁸⁸ ONV Liberec vyjádřil svoji podporu akčnímu programu KSČ, který se objevil v průběhu Pražského jara.⁸⁹

Stejně jako v MěstNV se i v této organizaci setkáváme s řadou odborů a komisí. Poslanci nejen podporovali akční program, ale zároveň se ani netajili svým odsuzovačným postojem k intervenci zahraničních vojsk.⁹⁰

Na počátku normalizace, přesněji v roce 1970, zasedání zrušilo toto odsuzující usnesení, které se týkalo intervence, a odvolalo Skákala, jenž byl nahrazen Zikešem. Dále se objevil nový člen pléna Číhal, který byl později odznačován za hlavního

⁸⁶ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 38.

⁸⁷ BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří, pozn. 81, s. 39.

⁸⁸ FILIP, Robert, BOCK, Jiří. *Okresní národní výbor, část II. (1942) 1960 – 1990 (2001) – Inventář*. Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Liberec, 2011. č.j. 2011/3672/SOALT. S. 16.

⁸⁹ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 19.

⁹⁰ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 17,18.

iniciátora čistek a upevňování moci, zároveň se stal předsedou ONV.⁹¹ Později odešel na dlouhou dovolenou kvůli disciplinárním přestupkům. V 50. letech pošpinil pověst KSČ. Kvůli čistkám v ONV opustilo orgán 9 poslanců. Byl snížen počet členů ze 105 na 84.⁹² Z funkcionářů, kteří byli aktivní v roce 1968, zůstal ve funkci pouze Pecl. Mnohdy se setkáváme s uvolněním z funkce z důvodu přeřazení na jinou pozici. Do konce roku 1970 opustilo své funkce 291 poslanců.⁹³

Pod správu ONV Liberec spadaly různé kulturní a školské organizace. V roce 1971 řízení Vědecké a lidové knihovny a Oblastní galerie přešlo na ONV Ústí nad Labem. Ten řídil i Divadlo F. X. Šaldy, Naivní divadlo, Krajský podnik pro filmy, koncerty a estrády, Severočeské muzeum v Liberci a Správu chráněné krajinné oblasti Jizerských hor.⁹⁴ V roce 1975 vzniklo 6 podniků komunálních služeb, které zajišťovaly oblasti stavebnictví, dopravy, zahradnictví, holičství, pohřební služby, koupaliště, knihařství, fotoslužbu, autoopravárenství, sklenářství, truhlářství a další. Komunální služby města Liberce měly 65 provozoven a k nim spadaly další z jiných měst. V roce 1975 došlo k vytvoření jednoho integrovaného celku, jenž obdržel název Okresní podnik Komunálních služeb.⁹⁵

V červnu roku 1989 zasedá plénum ONV, aby projednalo změny v rámci první etapy přeměny orgánů ONV, díky kterým mělo dojít k posílení postavení okresních národních výborů.⁹⁶ Došlo tedy ke strukturálním změnám, neboť některé komise a výbory byly zrušeny a jiné naopak zavedeny. Dále nastala změna v pravomocích, přičemž všechny zmíněné měly nastat s účinností od začátku roku 1990. Jednalo se o oblast péče o rodinu a děti, kterou měl zastávat MěstNV Liberec. Oblast péče o občany cikánského původu a oblast vodohospodářských zařízení měla být přenesena na městské a místní národní výbory.⁹⁷ Dále ztratil ONV pravomoc finančního odboru a národní výbory mohly hospodařit s národním majetkem podle svého uvážení a nepotřebovaly již souhlas ONV Liberec.

Rok 1989, přesněji listopad, se dotkl i vedení ONV. Zasedání se mělo konat 14. 12., ale kvůli událostem se nekonalo a poslanci se sešli na plénu 7.12. Rada měla být

⁹¹ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 19.

⁹² FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 20.

⁹³ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 21.

⁹⁴ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 25.

⁹⁵ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 26.

⁹⁶ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 36.

⁹⁷ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 37.

z 15 členů doplněna o další tři, ale kvůli vyhocení situace, požadavkům a rezignaci byli zvoleni noví členové na zasedání na konci ledna 1990. Jednalo se o poslance bez politické příslušnosti a bývalé členy komunistické strany z roku 1968.⁹⁸ Nastaly změny v kompetencích, reorganizaci odborů a komisí, i územní změny. Dne 24. 11. 1990 pak došlo k zániku ONV Liberec spolu se všemi jeho orgány a k uvolnění členů. Většinu funkcí přebraly okresní úřady v čele s okresním přednostou, kterým se pro Liberec stal Jaroslav Mráz.⁹⁹

2.3 Okresní výbor OV KSČ

Nejvyšším orgánem byla okresní konference. Organizace, která volila do okresního výboru a Okresní revizní a kontrolní komise. V období mezi konferencemi bylo však nejvyšším orgánem plénum OV, které samostatně řešilo postupy pro projednávání a řešení politických, ekonomických a společenských problémů na území okresu. Dále volilo předsednictvo, předsedu, tajemníky, pracovní komise a komise pro jednání pléna. Mezi další kompetence patřilo schvalování nových kandidátek, členů KSČ, ONV, OV NF, jmenovalo redaktora okresního tisku a hlídalo kádrový pořádek. Na dalším stupni bylo předsednictvo OV. Jednalo se o výkonný orgán, jenž zabezpečoval úkoly z usnesení pléna OV nebo konference. Předsednictvo bylo voleno na zasedání pléna a scházelo se minimálně jednou za dva týdny.¹⁰⁰ Další částí okresního výboru byla porada tajemníků, vedoucích odborů a tajemníka Okresní kontrolní a revizní komise, která probíhala na denním principu. Okresní a kontrolní revizní komise byla na řídicích orgánech nezávislá. Stejně jako v jiných výborech i zde byly komise, jež byly děleny na stálé volené a dočasné. Volené komise měly své vlastní kompetence na svěřených úsecích. Můžeme je rozdělit na ideologickou pro školství a kulturu, národohospodářskou pro centrální průmysl, zemědělství, terciární sféru a pro organizaci a řízení práce strany.¹⁰¹ Práci výboru organizoval sekretariát v čele s vedoucím tajemníkem, jenž stál v čele výboru, řídil tajemníky politicko-organizačního oddělení, ideologického oddělení a náčelníka štábu LM a pomocníka. Obě oddělení měla ve svém čele tajemníka. Politicko-ideologické oddělení se skládalo z organizačního úseku, úseku analýz a informací, kádrové a personální práce a hospodářského úseku. Ideologické

⁹⁸ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 38.

⁹⁹ FILIP, Robert, BOCK, Jiří, pozn. 88, s. 46.

¹⁰⁰ KOLÍN, Petr. *Okresní výbor Komunistické strany Československa Liberec II. 1960 – 1989 – Inventář*. Státní okresní archiv Liberec, 1998. S. 17

¹⁰¹ KOLÍN, Petr, pozn. 100, s. 18.

oddělení zahrnovalo VUML, úsek stranického vzdělávání, propagandy a kultury.¹⁰² Součástí byla i skupina zasloužilých členů, která fungovala jako poradní orgán výboru. Dočasné komise naopak fungovaly pro splnění určitých úkolů. Aparát okresního výboru se skládal z politických, odborných, technických a administrativních pracovníků a předsednictva OV, kteří ho řídili. Účastnili se veřejných i členských schůzí, konferencí a shromáždění.¹⁰³ V Liberci bylo OV tvořeno 32 politickými pracovníky, 5 odbornými, 6 administrativními a 7 technickými pracovníky.¹⁰⁴

¹⁰² KOLÍN, Petr, pozn. 100, s. 16, 17.

¹⁰³ KOLÍN, Petr, pozn. 100, s. 18.

¹⁰⁴ KOLÍN, Petr, pozn. 100, s. 19.

3. Opoziční proudy v Československu

Tato kapitola by také mohla nést název disident nebo disent. V československé společnosti se samozřejmě neobjevovali pouze lidé, kteří zastávali názory vedení strany nebo je slepě sledovali. Nyní více jak kdykoliv jindy se šířila nespokojenost. Lidé se nemohli smířit se skutečností, která nastala. Po dvaceti letech od uchopení moci komunistickou stranou nastalo uvolnění. Rozšiřovaly se nálady Pražského jara a naděje mezi občany. Proti tomuto nevyhovujícimu jevu bylo v zápětí zakročeno a v lidech se objevila bezradnost. Někteří byli však odhodlaní a snažili se v projevování svých názorů a motivaci obyvatelstva vytrvat i nadále, ať se jednalo o bývalé členy KSČ, jiných politických stran, organizací komunistických nebo pravicových, snažili se aktivovat svou cílovou skupinu, ale nedařilo se jim sjednotit.

Československé obyvatelstvo bychom mohli rozdělit do několika skupin. První část byla s důsledky okupace a moskevských protokolů spokojená a ztotožnila se s novou érou, s Husákovým vedením a zaujala pozice v institucích a ve straně. Normalizátoři byli ochotní pracovat pro stranu a v duchu normalizace.¹⁰⁵ Druhou skupinou byli disidenti, lidé, kteří tvořili protipól k normalizátorům, jelikož se nechtěli smířit s normalizací. Protestovali proti všemu, co první skupina uctívala a vyznávala. Za své projevy, které byly různých forem, byli stíháni a perzekuováni. Nejpočetnější skupinu tvořili lidé, kteří sice s režimem nesouhlasili, ale rozhodli se být pasivní a nepřiliš se projevovat a upoutávat pozornost. Většinou se angažovali v nějaké povolené organizaci, ale nezasahovali do veřejného života.¹⁰⁶

3.1 Projevy nesouhlasu v první polovině roku 1969

Od srpna roku 1968 do dalšího srpna v roce 1969 začínalo být zjevné, že naděje na ideje Pražského jara se ztrácely, přesto se však organizovaly demonstrace a zároveň s nimi postihy. Proti demonstrantům zasahovala Státní bezpečnost. Evidovala je a postupně obnovovala svou síť agentů. Nejvíce byla kontrolována činnost organizací jako K 231, KAN, sociálních demokratů, církví, politických vězňů, nekomunistických intelektuálů a dalších, kteří byli před okupací hlídáni nelegálně.¹⁰⁷

¹⁰⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová? Několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. ISBN 80-86366-00-6. S. 37.

¹⁰⁶ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 38.

¹⁰⁷ CUHRA, Jaroslav, pozn. 42, s. 14–16.

Od srpnové okupace probíhalo mnoho negativních projevů, projevů nesouhlasu s pobytém zahraničních vojsk na našem území a nespokojenosti s diktátem z Moskvy. Velmi netradiční projev odporu vyjádřil Jan Palach. Dvacetiletý student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy se 16. ledna 1969 pod rampou Národního muzea zapálil. Zraněním podlehl a zemřel o tři dny později v nemocnici v Legerově ulici. Podobný čin nastal o měsíc později dne 25. února na Václavském náměstí, kde se upálil student Jan Zajíc. Den, který si zvolil, byl dnem výročí státního převratu v roce 1948, kdy komunisté pevně uchopili moc v Československu.

Oba demonstranti se svým činem pokusili o vytržení společnosti z pasivity. Snažili se o probuzení z lhostejnosti a netečnosti. Vybízeli tím k jednání, projevům a boji za své politické názory.¹⁰⁸ „*S Palachovými požadavky (okamžité zrušení cenzury, zákaz rozšiřování okupační tiskoviny Zprávy) souhlasila většina lidí, k nimž se student obracel s výzvou o podporu v podobě časově neomezené stávky.*“¹⁰⁹ Pražská společnost na Palachův čin reagovala. Již 18. ledna byly drženy protestní hladovky, o den později probíhaly trizny, které se měnily v demonstrace. Dne 24. ledna byla přijata první mimořádná bezpečnostní opatření, která byla použita již o dva dny později při střetech demonstrantů s příslušníky Veřejné bezpečnosti, kde byl použit i slzný plyn k odstrašení a zneškodnění nepřátel strany.¹¹⁰ Aktivita demonstrantů neztrácela na intenzitě ani další den, kdy proti nim bylo zasaženo na Václavském náměstí a následující den bylo 24 osob zadrženo.¹¹¹

Další významná událost proběhla v březnu roku 1969. Nese označení „hokejové události“. V roce 1969 se konalo 36. Mistrovství světa v ledním hokeji a pořadatelskou zemí se mělo stát Československo. Městem, kde by zápasy probíhaly, měla být Praha. Kvůli strachu z demonstrací a jiných forem nepokojů bylo místo konání přesunuto do Stockholmu. Dne 21. 3. 1969 proběhlo první utkání mezi týmem československých hokejistů a sovětskou Sbornou, které skončilo vítězstvím československého týmu 2:0. O týden později 28. 3. proběhlo druhé utkání, které bylo napínavější a vyhocenější, ale vítězným týmem byli opět Čechoslováci, tentokrát v poměru 4:3. I přes obě vítězství nad Sbornou se československý tým umístil na třetím místě. Podstatnými se však stala zmíněná vítězství, která vyvolala vlnu oslav, jež začaly na Václavském náměstí a

¹⁰⁸ Jan Palach: *Multimediální projekt Univerzity Karlovy* [online]. [vid. 22. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.janpalach.cz/cs/default/jan-palach>.

¹⁰⁹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 49.

¹¹⁰ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 49.

¹¹¹ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 50.

rozšířily se po celém Československu.¹¹² Projevy radosti z vítězství začaly přerůstat v demonstrace, proti kterým byly použity represivní složky. Nejvýznamnější střety proběhly v Praze, Bratislavě, Košicích a Ústí nad Labem. I z Liberce se objevují zprávy z náměstí Bojovníků za mír, kde se sešlo kolem 15–20 tisíc lidí, vykřikovali protisovětská hesla a dokonce zapálili sovětskou vlajku.¹¹³

V reakci na hokejové události byla přijata dne 1. dubna jistá opatření. „*Předseda federální vlády Oldřich Černík, měl na přechodnou dobu vyhlásit pohotovost armády a bezpečnosti.*“¹¹⁴ Zastavil vydávání některých časopisů jako Reportér, Listy a Zítřek, čímž zavedl předběžnou cenzuru. Vznikla speciální skupina složená z předsedy vlády, ministra vnitra a ministra obrany, která díky své pravomoci mohla rozhodovat o použití Československé lidové armády ve věcech bezpečnosti.¹¹⁵ Hlavním úkolem bezpečnostních složek bylo dohledání pachatelů, kteří byli zodpovědní za nepokoje v průběhu hokejových událostí a mimo jiné za zničení zařízení sovětské letecké společnosti Aeroflot.¹¹⁶ Bezpečnostní složky stíhaly na 30 osob, kdy 2 byly z Liberce, 2 z Prahy, 16 z Ústí nad Labem, 3 z Litoměřic, 4 z Teplic a 3 z Náchoda. Na 4 z nich byla uvalena vazba a 7 osob bylo odsouzeno za přestupky. Stíhání bylo vedeno ve věci výtržnictví, poškození nebo rozkrádání majetku, hanobení, ohrožení, útoku na veřejného činitele a urážky mezi vojáky.¹¹⁷

3.2 Opozice v 70. letech

V této etapě nebyl jakýkoli projev opozičního smýšlení příliš rozšířený, spíš byl eliminován pouze na malé skupiny, přesto se Gustavu Husákovi staly trnem v oku a snažil se jejich projevy vymístit.¹¹⁸ Pomocí likvidace protichůdných projevů se strana snažila vyvolat strach a pocit obnoveného pořádku, chtěla tak opoziční společnosti dokázat, že drží situaci pevně v rukou.¹¹⁹ Objevují se i myšlenky, které byly inspirovány Novou levicí. V souvislosti s tím je založeno Hnutí revoluční mládeže, které odmítalo okupaci, byrokracii a její uplatňování v socialismu a stalinismus, ale zároveň bylo proti

¹¹² BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 52.

¹¹³ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 53, 54.

¹¹⁴ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 56.

¹¹⁵ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 56, 57.

¹¹⁶ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 60.

¹¹⁷ BÁRTA, Milan, BŘEČKA, Jan, KALOUS, Jan, pozn. 2, s. 62.

¹¹⁸ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-12-8. S. 28.

¹¹⁹ MANDLER, Emanuel, ed., *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85800-09-8. S. 16.

Dubčekovi. Podle těchto mladých komunistů byla praktikovaná ideologie překroucená, neboť moc a prostředky by měl mít v rukách pouze lid. Také žádali zrušení armády a policie. Hnutí se inspirovalo západními myšlenkami a po zavedení pendrekového zákona bylo zakázáno.¹²⁰ Později v roce 1970 byl vydán manifest Socialistického hnutí československých občanů, kteří proklamovali myšlenku, že v průběhu Pražského jara se začal naplňovat socialismus. Mezi jeho představitele patřil Šabata, Hübl nebo Tesař. Do čela Československého hnutí za demokratický socialismus byl postaven Šilhan, Mezník a Wurm.¹²¹ Největší pozornost byla směřována do Brna, kde se skupina bývalých členů Československé socialistické strany, kteří byli v roce 1970 odvoláni z funkcí, začala scházet v bytě a vytvářela podmínky pro hnutí za demokratický socialismus.¹²² Objevil se Malý akční program, který se snažil sjednotit občany a motivovat je k revolučnímu vystupování. Požadoval odstranění vedoucí úlohy strany, rozbití Národní fronty, odstranění marxismu-leninismu a změnu orientace politiky státu. Politika se měla odvrátit od východu a zaměřit se na západní státy.¹²³ Dále se vyčlenila skupina členů strany, v čele s Tesařem, Kohoutem a Kynclem. K nim se přidali nestraníci jako Havel a Battěk a vystoupili s dokumentem Deset bodů. Vyjadřovali socialistické myšlenky, ale odvrátili se od sovětského typu socialismu, souhlasili s Akčním programem. Nebyli spokojeni s tím, že strana zaujímala vedoucí úlohu a požadovali zajištění občanských práv.¹²⁴

Opozice byla příliš roztráštěná a byla evidentní potřeba s tím něco dělat. „V září 1971 navrhl Tesař vypracovat programové prohlášení, aby stmelilo opoziční skupiny.“¹²⁵ Tesař se snažil spojit se Šabatou v Brně, ale strana vedla procesy proti opozici. Proběhlo jich hned několik – v letech 1971, 1972 dvakrát a v roce 1974.¹²⁶ V roce 1971 se dokonce jednalo o úder proti samizdatu, disentu a jiným žvrlům po celém Svazu. Počinání komunistických stran celého bloku však vyvolalo reakce v zahraničí. Státy jako Itálie, Velká Británie, Austrálie, Švédsko, Norsko a Švýcarsko je obvinily z porušování lidských práv.¹²⁷ „Na podporu souzených se konaly i protestní

¹²⁰ OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 17.

¹²¹ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Ústav českých dějin FF UK, 2005. ISBN 80-7363-007-9. S. 28.

¹²² OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 23.

¹²³ OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 27.

¹²⁴ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 26.

¹²⁵ MANDLER, Emanuel, ed., pozn. 119, s. 26.

¹²⁶ MANDLER, Emanuel, ed., pozn. 119, s. 24.

¹²⁷ MANDLER, Emanuel, ed., pozn. 119, s. 31.

*demonstrace v Paříži, New York, Římě a dalších místech.*¹²⁸ Nejvíce lidí bylo odsouzeno za činnost v roce 1968 a na počátku roku 1969 za vytváření a rozšiřování necensurovaných tiskovin, letáků, korespondencí a nápíšu.¹²⁹ V první fázi normalizace, tedy v letech 1969–72 se objevovala socialistická opozice. Jistým mezníkem se stal rok 1972, kdy byla odsouzena největší skupina odpůrců. Po roce 1972 se rozšiřovala občanská opozice.¹³⁰

Podstatnou událostí pro československý dissent se stala Helsinská konference, díky které docházelo k jeho postupnému sjednocení. Součástí Závěrečného aktu je tzv. třetí koš, který zaručoval občanská a lidská práva. V roce 1976 Československo podepsalo mezinárodní pakty, v nichž byla zmiňována občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva. Tyto pakty se pro československou opozici staly východiskem. Pokaždé, když se strana snažila potírat projevy nesouhlasu, reagovala opozice tím, že se jednalo o jejich právo, které bylo zaznamenané v mezinárodních smlouvách a zároveň to vyvolalo i mezinárodní ohlas.¹³¹

3.2.1 Charta 77

V roce 1975 proběhla mezinárodní konference v Helsinkách. Mimo jiné byly vytvořeny i pakty, ve kterých jsou zmiňována občanská práva. Tyto pakty se staly základem pro mnohá disidentská centra. V Československu na ně mimo jiné reagovala skupina lidí,¹³² v jejímž čele stál Václav Havel, který byl spoluautorem textu Charty 77. Dokument formuloval Mlynář a Kohout vymyslel jeho název.¹³³ Výsledky helsinské konference byly zakotveny v ústavách států a chartisté tedy požadovali pouze dodržování ústavy. Mimo jiné bylo v Chartě uváděno, že má být zajištěna svoboda projevu, právo na vzdělání, náboženská svoboda, právo zakládat organizace a právo opustit zemi. Prohlášení se také zmiňovalo o nelegálních postupech, které strana prostřednictvím StB uplatňovala. Odposlouchávala telefonní hovory, kontrolovala poštovní služby a vykonávala domovní prohlídky. Na to a řadu dalších Charta 77 upozorňovala.¹³⁴ Oficiálními mluvčími se stal Havel, Hájek a Patočka. Komunistická strana na prohlášení reagovala prostřednictvím Rudého práva a negativní ohlas vzbudila

¹²⁸ CUHRA, Jaroslav, pozn. 42, s. 51.

¹²⁹ CUHRA, Jaroslav, pozn. 42, s. 48.

¹³⁰ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 18.

¹³¹ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 32.

¹³² MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 46.

¹³³ OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 37.

¹³⁴ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 46.

i u jednotlivých složek Národní fronty. „Kampaň vyvrcholila Manifestací jednoty umělců s politikou komunistické strany v Národním divadle 28. ledna 1977.“¹³⁵ Na tomto shledání architekti, spisovatelé, výtvarníci a herci podpořili KSČ. Zajímavou skutečností se jeví, že text Charty 77 nebyl v té době nikdy zveřejněn.¹³⁶ Proti signatářům bylo, jako i proti jiným opozičním projevům, zasahováno. Chartisté byli zatýkáni, vyslýcháni a perzekuováni.¹³⁷ Ohlas v Československu byl mnohem menší než ve světě. Do roku 1989 ji podepsalo méně než dva tisíce signatářů, většinou byli lidé odrazováni perzekucemi, které probíhaly v první fázi po zveřejnění dokumentu. Charta 77 inspirovala a motivovala odlišné skupiny obyvatelstva. Signatáři netvořili jednotnou skupinu, měli odlišné smýšlení a ideje, ale sjednotila je myšlenka obrany lidských práv.¹³⁸

Následující text je věnován představitelům liberecké opozice. Těmto lidem byla společná náklonnost k Chartě 77. Všichni zmínění byli jejími signatáři. Projevy sebemenšího nesouhlasu byly postihovány. Postihy a jejich celými případy se zabýval Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných.

Jiří Kasal

Jiří Kasal byl liberecký signatář. Již v roce 1969 mu byl udělen trest ve formě snížení platu o 15 % za účast na demonstraci k prvnímu výročí okupace. Od roku 1977 byl systematicky šikanován StB. Byly u něho prováděny domovní prohlídky a výslechy. V rámci akce Asanace na něho byl také vyvíjen nátlak k vystěhování. Na situaci reagoval otevřeným dopisem adresovaným prezidentu republiky. Dále napsal text s názvem Konfrontace aneb jak jsem byl u výslechu – jako poškozený. Dalším otevřeným dopisem Kasal vyjádřil protest ke stíhání Havla, Lendera, Ornesta, Pavlíčka, Prince a Aleše. Dopis byl datovaný ke dni 26. 8. 1977 a byl určen Federálnímu shromáždění ČSSR.¹³⁹ V červnu byl založen jeho spis. Operativní pracovník Josef Ježdík ho obvinil z udržování styků s Chartou 77 a undergroundem. Údajně měl být i komentátorem pro BBC.

¹³⁵ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 47.

¹³⁶ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 47.

¹³⁷ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 48.

¹³⁸ OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 47.

¹³⁹ Sdělení VONS č. 44 „o trestném stíhání Ladislava Cermana“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 164.

Dne 1. 9. 1978 byl Jiří Kasal, liberecký signatář Charty 77, přepaden a zbit kvůli údajné kritice komunistické strany. Lehké zranění obdržel i Miroslav Strnad, který se mu snažil pomoci. Kasal byl převezen do nemocnice a poté na oddělení VB, kde byl vyslýchán a zadržován.¹⁴⁰ Útočníkem byl příslušník SNB Jiří Vajc, jenž byl souzen za přečin proti socialistickému soužití.¹⁴¹ Byl již dříve trestaný za zneužití pravomoci. Samosoudcem Hrušou byl odsouzen k pětíměsíčnímu podmíněnému trestu odnětí svobody. Výkon trestu byl odložen o dva roky.¹⁴² Kasalovi zlámal žebra, což je považováno za trestný čin s podmíněným trestem na rozdíl od slovní urážky KSČ, které se měl dopustit Kasal, jež je trestána nepodmíněně. Po nátlaku v rámci Asanace k vystěhování opravdu došlo. V srpnu 1978 mu byla schválena žádost, na základě které se v únoru následujícího roku vystěhoval do Rakouska. Takové typy žádostí se vyřizují na Okresní správě pasů a víz v Liberci. I přes kladný výsledek se SNB obávala, že se Kasal bude snažit komunikovat s lidmi v zemi, a proto byl zařazen na Index nežádoucích osob.¹⁴³

Miloslav Černý

Miloslav Černý narozen 20. 4. 1930 byl v roce 1978 48letý dělník, který trpěl počázkou epilepsie. Byl obviněn z trestného činu pobuřování, který spočíval v umístění plakátů s požadavkem na zveřejnění Charty 77 například na vlakovém a autobusovém nádraží, na budově Střední průmyslové školy textilní, na vývěsní tabuli kina Varšava.¹⁴⁴ Senát Okresního soudu v Liberci, složený z Rosenbergové, Hurýna, Šéfry, ho v červnu roku 1977 odsoudil ke tříletému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v I. nápravné výchovné skupině Plzeň-Bory.¹⁴⁵ Dále byl přeřazen do NVÚ Mírov, který se řadil do II. nápravné výchovné skupiny.¹⁴⁶ V březnu 1978 byla

¹⁴⁰ Sdělení VONS č. 29, „o výzvě VONS a mluvčích Charty 77“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 12–122.

¹⁴¹ Sdělení VONS č. 91 „Rozsudek nad Ladislavem Cermanem“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 337–339.

¹⁴² PAŽOUT, Jaroslav. Perzekuce odpůrců režimu v okrese Liberec v období tzv. normalizace z pohledu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. 2010, roč. 11, č. 1. ISBN 978-80-7372-706-2. s. 161.

¹⁴³ Sdělení VONS č. 91 „Rozsudek nad Ladislavem Cermanem“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 337–339.

¹⁴⁴ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 155.

¹⁴⁵ Sdělení VONS č. 36 „o výkonu trestu odnětí svobody Miloslava Černého“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 138–142.

¹⁴⁶ Sdělení VONS č. 63 „Souhrnné sdělení“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 231.

okresnímu prokurátorovi Feješovi předložena petice, ve které 14 libereckých občanů žádalo prošetření případu M. Černého.¹⁴⁷ Dne 1. 10. 1978 se mluvčí Charty 77 obrátili na Mezinárodní červený kříž. Upozorňovali na situaci nemocných politických vězňů, přímo na Lendera, Černého, Šimsu, Šabatu a Šavrdu, a žádali jejich propuštění jako projev solidarity. K věci se kolektivně i individuálně vyslovili další občané, konaly se dva pochody a docházelo k protestním hladovkám.¹⁴⁸ Kvůli epileptickým záchvatům nebyl Černý schopný plnit normu a byl za to fyzicky trestán. Byl potrestán i kázeňsky, a to přerazením do vyššího stupně nápravně výchovného ústavu na Mírově v okrese Šumperk.¹⁴⁹ Byl vězněn do března roku 1980.

Ladislav Cerman

Ladislav Cerman se narodil 26. 11. 1952 ve Vratislavicích nad Nisou.¹⁵⁰ Byl trestně stíhán za hanobení národa, rasy a přesvědčení. Jednalo se o signatáře a dělníka, proti kterému zahájil stíhání vyšetřovatel VB Benda. Prozatím byl vyšetřován na svobodě a hrozil mu trest odnětí svobody na jeden rok. Dne 23. 9. 1978 byl napaden slovně i fyzicky referentem pro zvláštní účely Milanem Petříkem, domovníkem Rudolfem Herdou a bývalým spolupracovníkem Josefem Petrem. Byl převezen na záchytnou stanici a později vyslýchán na svobodě.¹⁵¹ Senát Okresního soudu v Liberci, kterému předsedal Jiří Malinovský, odsoudil Cermana v březnu 1979 k trestu odnětí svobody na 4 měsíce a byl zařazen do I. nápravné skupiny.¹⁵²

Miroslav Polák

Miroslav Polák signatář Charty 77 a stoupenec undergroundu byl od května roku 1988 stíhán vyšetřovatelkou okresní prokuratury v Jablonci nad Nisou Maršíkovou za výtržnictví a útok na veřejného činitele. Údajně se choval agresivně a výtržnický při přepravě tramvají. Použil nadávky i fyzického násilí na vykonavatelce VB. Podle

¹⁴⁷ Sdělení VONS č. 48 „o soudním jednání s Janem Šimsou“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 180.

¹⁴⁸ Sdělení VONS č. 63 „Souhrnné sdělení“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 225.

¹⁴⁹ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 156.

¹⁵⁰ Sdělení VONS č. 195 „Souhrnné sdělení“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 688.

¹⁵¹ Sdělení VONS č. 44 „o trestním stíhání Ladislava Cermana pro trestný čin hanobení národa, rasy a přesvědčení“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 164.

¹⁵² PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 158.

výpovědi tomu mělo být jinak. Polák u sebe neměl žádné doklady, a proto ho strážníci chtěli odvést na stanici, ale Polák byl znepokojen kvůli úmrtí Wonky, a tak se nechtěl nechat odvést. Druhý den byl z vazby propuštěn.¹⁵³ Podle zápisu ve sdělení VONS byla během soudního procesu a celého stíhání zneužívána Polákova neznalost práva a absence kvalifikovaného obhájce. Senát Okresního soudu v Liberci jednal ve složení předsedy Černého a soudců Kohoutka a Motlové. Bylo přihlíženo ke skutečnosti, že Polák byl naposledy souzen v roce 1977 a od té doby se snažil chovat dobře. Polák byl také vyslýchán v souvislosti s přípravou akce k 20. výročí okupace. Stal se jednou z osob, kterým byl prominut trest v rámci amnestie prezidenta republiky.¹⁵⁴

3.2.2 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných oficiálně vznikl 27. 4. 1978. Svou činnost započal úvodním prohlášením, ale jeho vzniku přecházely diskuse mezi signatáři a hlavně první iniciativa označována jako Výbor na obranu tří, která se zabývala obranou Havla, Landovského a Kukala.

Výbor si kladl za cíl bránit a finančně, právně i potravinově podporovat nespravedlivě stíhané za své projevy, které se orgánům jevily protiideologicky a informovat o nich veřejnost. VONS ke každé kauze vypracoval sdělení a označil ho číslem, dále vydával souhrnná sdělení.¹⁵⁵ Celkem vzniklo 1125 sdělení. Všemi zakládajícími členy byli členové Charty 77, ale samotný Výbor nemůžeme označit za součást Charty 77, protože ta byla pouhou iniciativou, oproti tomu VONS byl organizací s pevnou strukturou. Měly však stejné výchozí body. Oba stály na základě Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Oba pakty byly definitivně ratifikovány v roce 1976. Mezi hlavní představitele Výboru patřil Uhl, Benda a Havel. Členové o jednotlivých kauzách diskutovali na plenárních zasedáních. Téměř všechna sdělení vyšla v bulletinu Informace o Chartě 77, neboť pro výbor byla publicita velmi důležitá. I proto byla podstatná role Václava Havla, který byl známý i za hranicemi země.¹⁵⁶ Další publicitu zajišťovaly exilové časopisy a rozhlasové stanice jako Listy, Studie,

¹⁵³ Sdělení VONS č. 780 „M. Polák trestně stíhán“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2342.

¹⁵⁴ Sdělení VONS č. 805 „Miroslav Polák odsouzen“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2400, 2401.

¹⁵⁵ PAŽOUT, Jaroslav, ed., *Katalog k archivní sbírce Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných*, Praha: Libri prohibity, 2007. S. 1.

¹⁵⁶ PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 2.

Hlas Ameriky, Svobodná Evropa, BBC. Zásadní zahraniční podporu VONS získal od organizace na obranu lidských práv Amnesty International. V roce 1979 se VONS stal členem Mezinárodní federace pro lidská práva.

Výraznější zásah proti známým členům disentu, kteří pracovali pro Výbor, přišel již v roce 1979 v rámci akce „Kmen“. Byly u nich provedeny domovní prohlídky, předvedení k výslechu a na některé byla uvalena vazba.¹⁵⁷ Rozsudek nad Uhlem, Havlem, Bendou, Dienstbierem a Bednářovou byl vynesen v říjnu 1979. Jmenovaní byli odsouzeni v rozmezí od 2 do 5 let za trestný čin podvracení republiky. Kauza vzbudila ohlas u vlády USA, Velké Británie, SRN, Švédska, u Socialistické internacionály, Evropského parlamentu, organizace Helsinki Watch, Amnesty International a Mezinárodního sdružení demokratických advokátů.¹⁵⁸ Záměrem zásahu proti disentu bylo oslabení Výboru, po uvěznění čelních představitelů však došlo k jejich náhradě. Místo Dienstbiera a Bendy zaujal Hájek a Hejdánek a do organizace vstoupilo 12 nových členů, což znamená, že význam zásahu nepřinesl očekávaný výsledek.

Dalším pokusem o potlačení opozičních proudů byla akce Asanace, která představitele disentu nutila k vystěhování za hranice prostřednictvím šikany, domovních prohlídek či zadržení.¹⁵⁹ Dalším pokusem o narušení práce VONS bylo zařazení dvou spolupracovníků StB do Výboru. Oba byli členy Výboru od roku 1980, první byla odhalena po 5 letech a druhý po 6.

Jisté uvolnění přinesl nástup Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka Komunistické strany Sovětského svazu.¹⁶⁰ Zásadní událostí pro vězněné a stíhané se stala amnestie prezidenta republiky, která proběhla 5. května 1985. Z vězení byly propuštěny 4 osoby a došlo k jednomu zkrácení trestu. Amnestie se také vztahovala na 21 osob, které byly stíhány na svobodě. Deseti stíhaným byly odpuštěny podmíněné nebo odložené tresty. Překážkou pro osvobození se stala situace, kdy obžalovaný nebyl prozatím pravomocně odsouzen nebo pokud byla horní hranice trestu vyšší než jeden rok. Amnestie se nevztahovala ani na osoby, které byly obžalovány z trestného činu opuštění republiky.¹⁶¹

Ani po pádu komunistického režimu v roce 1989 VONS neukončil svou činnost. Naopak se měl stát zárukou proti zneužití moci policejními orgány. Podílel se na

¹⁵⁷ PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 3.

¹⁵⁸ PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 5.

¹⁵⁹ PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 7.

¹⁶⁰ PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 8.

¹⁶¹ Sdělení VONS č. 455 „Bilance sledovaných případů po amnestii“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1452–1461.

novelizaci trestního řádu, přípravě generální amnestie a rehabilitačních zákonů a na očistění justice. Vypracoval seznamy osob pracujících v právním sektoru, u kterých hodnotil jejich činnost před listopadem 1989. Oficiálně k rozpuštění Výboru nedošlo, pouze byla pozastavena jeho činnost.¹⁶²

Souhrnná sdělení většinou začínala vymezením VONS. Dále obsahovala informace o vzniku, cílech, průběhu práce a spolupráci s jinými organizacemi. Udávala počet vydaných sdělení a popisovala události od minulého souhrnného sdělení. Objevoval se v nich seznam členů Výboru i s jejich adresou, dále seznam členů, kteří se na činnosti podíleli ze zahraničí. Sdělení vybízela ke spolupráci a obznamovala s informacemi, které byly pro práci Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných důležité. Jednalo se o informace o zainteresovaném jako: jméno, příjmením, datum narození, adresa, povolání, údaje o předchozím stíhání, údaje o rodině, fotografie, údaje o zahájení trestního řízení, skutkové naplnění trestního činu, pokročilost stádia stíhání a jméno obhájce. Pokud byla na vyšetřovaného uvalena vazba, pak byl zaznamenán také důvod vazby, doba trvání, jeho zdravotní stav a adresa věznice. V případě, že obžalovaný byl již ve výkonu trestu, zajímalo navíc Výbor co nejvíce údajů z obžaloby a z rozsudku, výše trestu, zařazení do výchovně nápravné skupiny, trestné činy, za které byl odsouzen, kdy a kdo ho soudil, podmínky výkonu trestu i jméno náčelníka NVÚ. Postižení byli rozděleni do několika skupin, u každého se objevuje celé jméno, datum narození, místo bydliště, zaměstnání, datum zadržení a trestný čin, kterého se měli dopustit a kde byli nebo jsou vězněni. Jedná se o skupiny: věznění, ochranný dohled, trestní řízení na svobodě.¹⁶³

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných se zabýval nejen signatáři Charty 77, ale i jinými případy bezpráví, které bylo páčáno na občanech země. Jednalo se o různé osoby, které veřejně vystupovaly proti komunistické straně nebo spáchaly jiné přečiny. Nejčastěji se objevovali šířitelé letáků, plakátů nebo organizátoři či zúčastnění protestních akcí.

Jiří Veselý

Jiří Veselý se narodil 8. 2. 1925 v Kounicích, kde absolvoval obecnou školu, po které pokračoval na reálném gymnáziu v Chebu. Odešel na měšťanskou školu

¹⁶² PAŽOUT, Jaroslav, ed., pozn. 155, s. 9.

¹⁶³ Sdělení VONS č. 63 „Souhrnné sdělení“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 221–236.

v Náchodě. „V roce 1944 byl umístěn do pracovního tábora v Odolově na Trutnovsku, kde pracoval v dolech.“¹⁶⁴ Z tábora s několika dalšími vězni uprchl a podílel se na odboji. Po válce vstoupil do Komunistické strany a pracoval jako úředník ONV Náchod.¹⁶⁵ V roce 1947 absolvoval brannou povinnost, po které nastoupil na Vysokou školu hospodářských a sociálních věd. Působil jako propagandista KSČ. V roce 1953 začal pracovat na pobočce Státní banky československé v Liberci a o dva roky později se seznámil a oženil s Jarmilou Nykrýnovou, měli spolu dva syny. Od roku 1960 působil na pedagogické fakultě, odkud odešel na Střední ekonomickou školu v Liberci. Na tomto pracovišti také vykonával funkci předsedy závodního výboru Revolučního odborového hnutí.

Rokem 1970 skončilo jeho členství ve straně. V roce 1971 byl nucen odejít do Jablonce nad Nisou. Od roku 1973 vykonával práci jako podnikový právník v závodu Severočeských vodovodů a kanalizací, protože nesměl vykonávat učitelskou profesi kvůli svým postojům v krizovém období, neboť podporoval reformní proces.¹⁶⁶ V letech 1973–1978 zasílal státním orgánům, rozhlasu, televizi a prezidentu republiky anonymní dopisy a korespondenční lístky, ve kterých očerňoval představitele a stoupence KSČ. Vyjadřoval se například ke kauze Zdeňka Mlynáře. V jeho prospěch hovořilo kladné pracovní hodnocení, dobrá pověst a projevená lítost.¹⁶⁷ Od března 1978 byl ve vazbě za spáchání trestného činu pobuřování. Líčení před Okresním soudem v Liberci se konalo v červenci 1978. Senát ve složení Rosenbergová, Paldus a Tatarová ho uznal vinným a odsoudil k odnětí svobody na 2 roky, byl umístěn do NVÚ Plzeň-Bory. V roce 1979 mu byla zamítnuta žádost o podmíněčné prominutí trestu. Propuštěn byl v březnu roku 1980.¹⁶⁸ Vrátil se do podniku Severočeské vodovody a kanalizace, poté pracoval jako manuální zaměstnanec v botanické zahradě a v roce 1990 získal plnou rehabilitaci. Nastoupil na místo pedagoga na Střední průmyslové škole v Liberci a na místo externisty na Vysoké škole strojní a textilní. Zemřel v roce 2009.¹⁶⁹

¹⁶⁴ PAŽOUT, Jaroslav. Za psaní dopisů na dva roky do vězení. Případ Jiřího Veselého odsouzeného v období tzv. normalizace za rozesílání kritických písemností. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: historie, památky, umění*. 2013, roč 2013, č. 1. ISSN 1213509-7. s. 83.

¹⁶⁵ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 164, s. 83.

¹⁶⁶ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 164, s. 84.

¹⁶⁷ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 164, s. 88.

¹⁶⁸ Sdělení VONS č. 45 „o držení Jiřího Veselého obviněného z trestního činu pobuřování ve vazbě“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 167–169.

¹⁶⁹ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 164, s. 89.

Jiří Wolf

Jiří Wolf byl na základě usnesení Okresního soudu v Liberci přeřazen do III. nápravně výchovné skupiny. Tuto záležitost projednával senát 24. 9. 1980 a podnětem se mělo stát neplnění výkonné normy. Wolf žádal o přítomnost právního zástupce při jednání, nebylo mu však vyhověno. Byl přeřazen do Valdic u Jičina, které byly považovány za nejtěžší nápravně výchovnou skupinu. Většinou sem byli umístěni recidivisté, lidé odsouzeni za těžké trestné činy nebo narušení pachtatelé. Na výsledek jednání se Wolf odvolal, ale bezvýsledně. Strávil zde tři a půl roku.¹⁷⁰ Jiří Wolf se dále provinil tím, že sepsal zprávu, ve které líčí poměry v NVÚ Minkovice, a pokusil se ji zveřejnit v zahraničí.¹⁷¹

NVÚ Minkovice

NVÚ Minkovice byly i přesto, že se jednalo o druhý stupeň nápravně výchovné skupiny, označovány za jeden z nejhorších ústavů na území ČSR. Byly zde špatné hygienické a nehumánní podmínky a velmi kritické mezilidské vztahy.

Miroslav Tomášek

Podmínky dokresluje kauza Miroslava Tomáška, který byl vězněn v NVÚ Minkovice. Trest vykonával na pracovišti Preciosa. Měl velmi vyhrocený vztah se spolupracovníkem Schejbalem, který byl fyzicky zdatný a silnější a svých předností využíval. Nutil Tomáška, aby se nechal přeřadit na jiné pracoviště, ten mu kvůli svému bezpečí chtěl vyhovět a šel žádat pracovní referenty Ježka a Cvrkala o přeřazení. Byl odmítnut, ale když trval na svém, byl brutálně napaden poručíkem Myšákem a podporučíkem Kyzlinkou. Po probuzení byl donucen se navrátit na pracovní úsek, kde byl znovu napaden, tentokrát spoluvězněm Schejbalem. Po skončení směny byl převezen do nemocnice, kde mu bylo zjištěno zlomení čelisti, uvolnění zubů, pohmožděnin na hrudníku, hlavě, břiše a zádech. Po vyléčení mu bylo doporučeno nepodávat trestní oznámení, pokud chce být propuštěn. Následně byl on sám obviněn z trestného činu útoku na veřejného činitele a zranění si měl způsobit sám.

¹⁷⁰ Sdělení VONS č. 217 „Jiří Wolf přeřazen do III. NVS“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 779, 780.

¹⁷¹ Sdělení VONS č. 1050 „Ochranný dohled Jiřího Wolfa a Jiřího Boháče“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2909.

Podobný případ byl zaznamenán u Jana Smotka, který podal trestní oznámení na Čapka, jenž ho napadl, nakonec byl sám Smotka obviněn z křivého obvinění a hrozil mu trest odnětí svobody na 3 roky.¹⁷²

Jiří Gruntorád

Dále se setkáváme s případem Jiřího Gruntoráda, který si odpykával čtyřletý trest odnětí svobody za podvracení republiky v NVÚ Minkovice. I on byl šikanován a bylo proti němu vedeno trestné stíhání pro křivé svědectví z napadení. Na návrh Miroslava Šimka byl přemístěn z II. NVÚ do III., které jsou nejpřísnější nápravně výchovnou skupinou. Jako důvod přesunutí byla uváděna špatná pracovní morálka, neplnění norem a kázeňské tresty. Co se týká bodu o neplnění norem, byl přesvědčen, že tomu bylo jen kvůli skutečnosti, že byl levák a stroj, na kterém pracoval, byl uzpůsoben pravákům. Když pracoval na jiném stroji, tak normy plnil s přehledem. Do vězení byl umístěn, protože se zajímal o neoficiální literaturu a hudbu.¹⁷³

V roce 1984 proti němu bylo vedeno další trestní stíhání za křivé obvinění. Předsedou soudu byl Česal a byl mu udělen nepodmíněný trest odnětí svobody na 14 měsíců. Údajně křivě obvinil příslušníka Sboru nápravně výchovné skupiny Minkovice poručíka Procházku z fyzického napadení. Lékař, který obviněného vyšetřoval, obeznámil soud se skutečností, že si Gruntorád mohl zranění způsobit sám. Procházka se k líčení dvakrát nedostavil a nakonec vypovídal odlišně než dva další příslušníci. Soud i přes významnou zainteresovanost Procházky vycházel ze svědectví lékaře a dvou dalších příslušníků. Po vyřknutí rozsudku musel Gruntorád strávit ve vězení celkem 5 let s následným tříletým ochranným dozorem.¹⁷⁴ Senát Okresního soudu v Liberci ve složení Česal, Včelka a Polár nakonec rozhodl o zproštění viny obžalovaného z trestného činu v podobě křivého svědectví. V průběhu líčení naopak prokurátor Rydán navrhoval trest odnětí svobody od 18 měsíců.

Dne 17. 12. 1984 byl Gruntorád po čtyřletém trestu za podvracení republiky propuštěn.¹⁷⁵ Na základě návrhnutí vyššího trestu okresním prokurátorem byl případ

¹⁷² Sdělení VONS č. 262 „Případ Miroslava Tomáška“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 910, 911.

¹⁷³ Sdělení VONS č. 342 „Další perzekuce proti Jiřímu Gruntorádovi“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1147–1149.

¹⁷⁴ Sdělení VONS č. 377 „Jiří Gruntorád znovu odsouzen“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1241–1243.

¹⁷⁵ Sdělení VONS č. 415 „Jiří Gruntorád zproštěn obžaloby“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1350.

projednáván i u senátu Krajského soudu v Ústí nad Labem. Jednání proběhlo 31. 5. 1985, ve kterém byl předsedou soudu Nygrínem zproštěn obžaloby. U tohoto jednání se setkáváme se skutečností, že nikdo z přátel obžalovaného se nesměl účastnit jednání a budova byla zajištěna pražskou Bezpečností.¹⁷⁶

Ladislav Ševce

Vězeň NVÚ Minkovice Ladislav Ševce byl dělníkem z Brna, narodil se v roce 1959 a v roce 1978 byl odsouzen za údajný pokus ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a za přípravu trestného činu opuštění republiky. Byl odsouzen na dobu devíti let odnětí svobody. V letech 1981–82 se uvažovalo o přerazení z II. NVÚ do I. za dobré chování, v roce 1983 se však měl v NVÚ Minkovice dopustit dalšího trestného činu. Tentokrát šlo o ublížení na zdraví, a proto byl přerazen do III. NVÚ Valdice. V roce 1986 senát Okresního soudu v Jičíně rozhodl o přerazení Ševce zpátky do Minkovic. Ve stejném roce bylo libereckým soudem projednáváno jeho podmíněčné propuštění. Bylo však zamítnuto.¹⁷⁷

Jiří a Pavel Wonka

Dalším pronásledovaným byl Pavel Wonka narozený v roce 1953 a pocházel z Vrchlabí, byl německé národnosti a pracoval jako právní poradce. Poukazoval na protiprávní jednání, na porušování zákonů a předpisů. První postih ho zasáhl v roce 1981, kdy byl odsouzen ke třem měsícům za porušování domovní svobody. Tento trest mu byl zrušen v roce 1986. Mezitím byl odsouzen v roce 1984 Okresním soudem v Náchodě za rozkrádání majetku a byl na něj uvalen trest 14 měsíců podmíněčného odnětí svobody. „*Celý případ byl zjevně zinscenován. Wonkovo odsouzení bylo mstou místních autorit za jeho občanské aktivity.*“¹⁷⁸

V roce 1986 Wonka svou občanskou aktivitu vygradoval a ohlásil svou kandidaturu ve volbách do Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Bratr Jiří mu pomáhal sestavit volební program, za což byli oba v květnu 1987 zadrženi. Dvanáct měsíců byli drženi ve vazbě a nakonec odsouzeni Městským soudem v Praze. Pavel

¹⁷⁶ Sdělení VONS č. 450 „Jiří Gruntorát osvobozen“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1442.

¹⁷⁷ Sdělení VONS č. 532 „K vězeňským podmínkám Ladislava Ševce“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1766, 1767.

¹⁷⁸ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 187.

získal trest odnětí svobody nepodmíněně na 21 měsíců v II. nápravně výchovné skupině za pobuřování, útok na veřejného činitele a útok na státní orgán, k tomu byl přidán tříletý ochranný dozor po propuštění na svobodu.

Bratr Jiří byl odsouzen za pobuřování ke 12 měsícům nepodmíněně. Jiří byl ve vězení mučen a týrán, byly mu způsobeny popáleniny a trvale měl ochrnutou nohu a částečně i pravou ruku. Byl propuštěn na svobodu v květnu 1987. Pavel byl převezen do NVÚ Minkovice, kde odmítal nastoupit do práce. Bylo proti němu zahájeno stíhání, kde figuroval prokurátor Rydvan. V roce 1987 byl podán návrh na udělení trestu za maření výkonu úředního rozhodnutí. Ten však nebyl do jeho smrti udělen.

I Pavel Wonka trpěl zdravotními i psychickými problémy. Byl převezen do pankrácké vězeňské nemocnice a po měsíci byl umístěn do NVÚ Plzeň-Bory. V únoru 1988 byl propuštěn, ale nebyl schopný dodržovat podmínky ochranného dozoru a ignoroval obsílky od Okresního soudu Liberec. Proto byl Okresním soudem v Trutnově, kde působila jako soudkyně Marcela Horváthová, odsouzen k pěti měsíčnímu trestu. K výkonu trestu nastoupil do věznice v Hradci Králové, kde po šesti dnech umírá.¹⁷⁹ Jeho věznění bylo dáváno do souvislosti se dvěma případy, které probíhaly v Praze. Pavel Wonka žaloval prokurátora Krupauera a soudce nejvyššího soudu ČSR Jandu, Dvořáčkovou a Mrzenu. Žádal o vyplacení škody tisíc korun pro každý případ. Došlo k zamítnutí obou žalob.¹⁸⁰

3.3 Katolická církev

Díky zákonu č. 218/1949 Sb. podléhala katolická církev státnímu doзору. Prostřednictvím Státního úřadu pro věci církevní, přesněji Sekretariátem pro věci církevní, zasahovala strana do vnitřních záležitostí církve. Jedním z cílů bylo zformalizování církve. Církev a náboženství vytvářely pro lidi jakousi alternativní cestu, útěchu. Měly odlišné hodnoty a vytvářely systém norem. S tím samozřejmě strana nemohla souhlasit. Důležité také bylo, že v rámci církevního společenství docházelo ke kumulaci občanů a vznikala tak možnost spojení a ideologického postupu proti straně. Ta se proto snažila převést církev do sféry tradice. To bylo prvním stupněm její likvidace. Druhým stupněm se stával přímý zásah proti duchovním představitelům. Ti byli věznění, díky čemuž vznikl nedostatek duchovních i laiků. Církev se s tím snažila

¹⁷⁹ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 186–190.

¹⁸⁰ Sdělení VONS č. 744 „Pavel Wonka znovu ve vazbě“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2255, 2256.

vypořádat a zvolila skrytou cestu. Objevovali se tajně vysvěcení kněží, skryté studium a církevní samizdat.¹⁸¹ V rámci tajných akcí byly organizovány i prázdninové akce pro děti.¹⁸² V minulém století probíhalo velké množství petičních akcí za různé svobody, v tomto případě se jednalo o náboženské svobody. Ty byly četnější na Slovensku, jednalo se například o Navrátilovu petici. Probíhaly náboženské poutě na Velehradě nebo na slovenská poutní místa. S církevním samizdatem se můžeme setkat od 70. let. Na Slovensku se v roce 1973 objevila *Orientácia*, *Rodinné spoločenstvo*, *Myšlienky z večeradla* a *Bratislavské listy*. Fenomén církevního samizdatu zde byl rozšířenější než občanský samizdat. V Čechách pak v letech 1978–79 vycházel *Teologický sborník* a *Teologické texty*. Následovaly soukromé přepisy *Informace o církvi* a různé časopisy. Pro mládež se rozšiřoval časopis *Čtení do krosny*, pro rodiny se jednalo o *Vzkříšení* a filozofickou tematiku oslavoval *Paragraf*.¹⁸³

Dne 10. 9. 1979 byla zahájena rozsáhlá akce StB proti katolickým aktivistům a nezávislé literatuře. Vše se odehrávalo pod záštitou Generální prokuratury ČSSR, která vyjádřila svůj souhlas 28. 8. 1979. Akce probíhala v Praze, Brně, Olomouci i v jiných městech.¹⁸⁴ Další hromadný zásah následoval na Květnou neděli v roce 1983 v Praze, Bratislavě, Plzni, Jindřichově Hradci, Liberci, Voticích, Jesenici u Prahy, Roztokách u Prahy, Trnavě, Ružomberoku, Hlohovci, Popradě, Prešově, Košicích, Vranově a Holýšově. Namířený byl proti františkánům, u kterých byly prováděny domovní prohlídky a výslechy. Z Liberce můžeme jmenovat například Miloslava Jáchyma, řeholním jménem Radim.¹⁸⁵

3.3.1 Katolická opozice v Liberci

Na Liberecku se stíhání náboženských aktivit zaměřilo na komunitu františkánů, laiků a duchovních. Pro potřeby františkánského řádu v Liberci byl již v roce 1972 zakoupen dům v ulici Na Pernštýně, v roce 1974 ve Vrchlického ulici, v roce 1976 ve Vesci, dále pak v Karlínkách a Jablonci nad Nisou. V domech bylo zprostředkováváno náboženské studium. Hlavním iniciátorem byl Josef Bárta, který vytvořil i směrnice. Studium bylo rozvrženo do 17 semestrů. Organizoval i tajná svěcení a jejich provádění

¹⁸¹ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 67–70.

¹⁸² BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 73.

¹⁸³ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 75.

¹⁸⁴ Sdělení VONS č. 135 „Tažení proti nezávislé katolické literatuře“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 474, 475.

¹⁸⁵ Sdělení VONS č. 324 „Zásah proti příslušníkům františkánského řádu“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1096.

v zahraničí. Ke studiu se využívala nepovolená literatura, která byla nelegálně dovážena a reprodukována.¹⁸⁶ V roce 1980 byly provedeny tři domovní prohlídky v domech, kde příslušníci řádu žili. Orgány StB byly zastoupeny Fejfarem, Helferem, Joskou a Ježkem.¹⁸⁷ „Došlo při ní k zabavení zhruba sedmdesáti položek, mj. strojopisů, oficiálních polských katolických novin, liturgických knih, teologických skript, materiálů týkajících se františkánského řádu a osobních písemností.“¹⁸⁸ Byl zadržen páter Josef Bárta, narozený 1921, a Ladislav Trojan, narozený 1912. Bárta byl již dříve stíhán, odpykal si 15letý trest za velezradu. Věznění probíhalo v letech 1952–66. Poručík Lubomír Ježek je obvinil z trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Bárta připravoval učební texty, konal zkoušky a bohoslužby, kvůli tomu na něho byla v listopadu 1980 uvalena vazba. Jeho zdravotní stav nebyl příliš dobrý, jelikož v minulosti prodělal dva infarkty, po autonehodě byl zařazen do okruhu lidí, kterým byl přiznán trvalý invalidní důchod, a nyní byl postižen angínou.¹⁸⁹

Tento případ vyvolal velký ohlas. Františkánský kněz Vojtěch Aleš Zlámal protestoval proti akcím namířeným proti příslušníkům církve. V roce 1980 zaslal dopis adresovaný ministerstvu vnitra. Dalším projevem nesouhlasu byla petice věřících zasláná prezidentu republiky. Objevil se i zahraniční zájem. Člen dánské sekce Amnesty International Birte Lindell kontaktoval libereckého prokurátora, stejně tak i členové švýcarské sekce Baechtolf a Hedigerová.

Vyvíjený tlak přinesl své ovoce a v únoru 1981 byl Bárta propuštěn, přičemž vyšetřování jeho případu pokračovalo na svobodě.¹⁹⁰ Hlavní líčení proběhlo v dubnu 1982. Bárta byl odsouzen k 18 měsícům a Trojan k deseti s podmíněným odkladem na dobu tří let, oba se odvolali.¹⁹¹ Trojan byl v letech 1950–56 internován, v roce 1956 tajně vysvěcen a v roce 1961 odsouzen na 4 roky. V červenci 1982 se Bárta odvolal ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem, jenž jeho trest snížil na jeden rok. V říjnu požádal

¹⁸⁶ Sdělení VONS č. 409 „Zatčení katolíků v Liberci“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1330–1333.

¹⁸⁷ Sdělení VONS č. 221, „Trestní stíhání pátera Josefa Bárty“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 788–790.

¹⁸⁸ PAŽOUT, Jaroslav. Perzekuce odpůrců režimu v okrese Liberec v období tzv. normalizace z pohledu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. 2010, roč. 11, č. 1. ISBN 978-80-7372-706-2. s. 166.

¹⁸⁹ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 166, 167.

¹⁹⁰ Sdělení VONS č. 237 „Josef Bárta propuštěn z vazby“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 836.

¹⁹¹ Sdělení VONS č. 301 „“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1025–1028.

o odklad trestu ze zdravotních důvodů a nakonec na něj vůbec nenastoupil, neboť v prosinci 1982 zemřel v Hoješíně při návštěvě klarisek na infarkt.¹⁹²

V rámci dalšího zásahu proti příslušníkům františkánského řádu bylo zahájeno stíhání Jana Buriána, Jitky Daňhelové, Jana Záně, Antonína Dabrowského, Aleny Janošíkové, Ctirada Pospíšila a Ladislava Trojana. Zásah nastal v listopadu 1984 a byl odůvodněn tím, že zmínění se dopustili trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Stíhání vedl poručík Král a obvinil je z hospodářského zabezpečování řádu, nelegálního vydávání náboženské literatury a konání církevních obřadů. Případu se věnoval sekretariát Amnesty International v Londýně a francouzský deník Le Monde.¹⁹³

3.4 Občanské iniciativy v 80. letech

V 80. letech se Sovětským svazem šířily myšlenky Gorbačovovy politiky, která přinesla uvolnění do všech sfér života. Původně se jednalo pouze o uvolnění ekonomické, ale to ovlivnilo i další oblasti. Lidé veřejně vystupovali, pořádali demonstrace.¹⁹⁴ Tvořili nepoddajné skupiny, které byly označovány spojením „nezávislé iniciativy“.

V roce 1987 vznikla Demokratická iniciativa, která byla později přejmenována na Československou demokratickou iniciativu. Jejím zakladatelem byl Emanuel Mandler. Dalšími iniciátory vzniku hnutí byl Štindl, Doležal a Štengl. Jejich práce se soustředila kolem tiskovin Zpravodaj DI, Glosář a Pohledy.¹⁹⁵ Cílem skupin bylo vytvoření spolupráce a komunikace. Žádaly obnovení suverenity státu a znovuzavedení svobodných voleb.¹⁹⁶ Český helsinský výbor založil Hájek v roce 1988. Hájek byl bývalým ministrem zahraničí a disidentem. Výbor požadoval neporušování výsledků helsinských smluv. Pod záštitou výboru tajně vycházel Zpravodaj Československého helsinského výboru.

V 80. letech hrála podstatnou roli ekologická hnutí a odpůrci znečišťování země. Československo bylo považováno za jednu z nejvíce zdevastovaných zemí Sovětského bloku. Obecně Sovětský svaz do Gorbačovovy změny politiky naprosto zanedbával ochranu životního prostředí. Situace vygradovala v roce 1986, kdy se stala zničující

¹⁹² PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 168–170.

¹⁹³ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 170–171.

¹⁹⁴ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 36.

¹⁹⁵ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 150, s. 50.

¹⁹⁶ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 37.

havárie v jaderné elektrárně Černobyl. V dubnu 1987 vznikla Ekologická společnost, která vydávala Ekologický bulletin. Zakladatelem této iniciativy byl Ivan Dejmál.

Hnutí za nenásilí bylo ustanoveno v roce 1989 a mezi jeho představitele patřil Duba, Henk a Mludek. Během roku 1988 se začalo koncipovat Hnutí za občanskou svobodu, které bylo známé i pod zkratkou HOS. Za iniciátora vzniku byl považován Battěk, ale hnutí se pyšnilo velkou podporou z předních řad disentu.¹⁹⁷ Jako jedno z mála hnutí by bylo schopné používat metody politického boje. Jednalo se o volné sdružení, které bylo tvořeno politickými skupinami a kluby. V říjnu dokonce vydalo manifest Demokracie pro všechny, ve kterém byla požadována nová ústava, jež by zaštiťovala suverenitu státu. Manifest podepsali téměř všichni členové disentu. Nesouhlasila s ním pouze Demokratická iniciativa a kritiku si zasloužil i od exilu.¹⁹⁸

Na začátku roku 1989 se objevil klub, který sdružoval bývalé komunisty. Tvořili jej členové strany z roku 1968. Jednalo se o Klub za socialistickou přestavbu OBRODA. Mezi jeho představitele patřil Benčík, Domaňský, Fišerová, Hájek, Kabrna, Kural, Mencl a Stehlík.¹⁹⁹ Skupina se přihlásila k socialismu, propagovala pluralitní hospodářství a občanskou rovnost.²⁰⁰ S podobnou tematikou vystupovala i Iniciativa sociální obrany, která vznikla v roce 1988 a byla tvořena Devátým, Křížkovou a Litomiským.²⁰¹

Podstatnou roli zde hrály i iniciativy tvořené mladými lidmi. Jejich ideje stály jako protipól k názorům starší generace. Objevila se skupiny České děti, která se začala zajímat o věci, jež byly mladým lidem dříve odpírány. Náboženství, mystika a orientální kultury se jim staly přitažlivými. Zároveň se však vyslovili pro navrácení monarchie a požadovali navrácení církevního a šlechtického majetku.²⁰² Mírový klub Johna Lennona vznikl již v září roku 1987 a Nezávislé mírové sdružení bylo ustanoveno v dubnu 1988. Jeho členem byl Svoboda, Dvořák, Marvanová a Tvaroch. Skládal se přibližně ze 180 osob a následující měsíc po jeho vzniku začali vydávat Bulletin NMS-IDS.²⁰³ Mezi další nezávislé iniciativy patřil Klub právní podpory, Magyar Demokrata Fórum,

¹⁹⁷ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 150, s. 50.

¹⁹⁸ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 37.

¹⁹⁹ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 51.

²⁰⁰ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 39.

²⁰¹ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 50.

²⁰² BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 40.

²⁰³ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 51.

Nezávislé studentské sdružení, Otevřený dialog, Polsko-česká solidarita, Sdružení T. G. Masaryka a Společenství přátel USA – SPUSA.²⁰⁴

3.4.1 Liberec v 80. letech

Konec osmdesátých let přinesl uvolnění i na Liberecku. Narůstaly nezávislé občanské aktivity i zájem o samizdatovou literaturu. V Liberci se objevil časopis *Nákup* a *Bulletin* Nezávislého mírového sdružení Liberec.

Nezávislé mírové sdružení Liberec

Na začátku roku 1988 se sdružilo kolem dvou set lidí, kteří požadovali zrušení vojenské povinnosti a armády. Již dále nechtěli žít v pasivitě a vytvořili Prohlášení nezávislého mírového sdružení. Jednalo se o občanskou iniciativu, jejímž hlavním cílem byla demilitarizace. V 80. letech se objevila sovětsko-americká dohoda, která zaznamenala odstranění raket z evropského území. Tento pakt vnesl do iniciativy nové naděje. Členové sdružení byli pojeni myšlenkou na lepší budoucnost, otevřenost, úctu k životu, mezinárodní důvěru a potřebu pochopit službu v armádě jako čest a ne nutnost. Jednou z vykonaných akcí sdružení byla hladovka, která byla pořádána během věznění Dvořáka, Marvanové a Tvarocha. K této hladovce se připojili i manželé Mayerovi a Vlázák z Liberce.²⁰⁵

20. výročí okupace

V rámci přípravné akce k 20. výročí okupace Československa 1968 probíhaly preventivní výslechy. V srpnu 1988 byl vyslýchán například zmíněný Polák, manželé Mayerovi, Švajda, Vlázák, Malena a Rákosník. Byly u nich prováděny domovní prohlídky, v rámci kterých Mayer, jenž byl členem redakce časopisu *Nákup*, dobrovolně vydal psací stroj, cyklostyl, blány, rozmnožené tisky, magnetofonové pásky i samizdatové publikace. Na začátku roku 1989 byl odsouzen za rozšiřování nelegálních písemností a jako trest mu byla udělena pokuta 500 korun a propadnutí věci.²⁰⁶ Při zadržení jeho manželky Michaely docházelo k opakovaným osobním prohlídkám, kdy jedna z nich byla i filmována. Michaela při nich byla nucena dělat dřepy. Takové

²⁰⁴ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 50, 51.

²⁰⁵ *Bulletin* Nezávislého mírového sdružení Liberec, 1989, roč. 1, č. 1.

²⁰⁶ Sdělení VONS č. 806 „Preventivní represe v Liberci“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2402, 2403.

počinání je projevem ponižování.²⁰⁷ Ve dnech 15. – 21.1 1989 se pořádaly manifestace spojené s dvacátým výročím smrti Jana Palacha. Manželé jeli do Všetat uctít památku Palacha, po vystoupení z vlaku byli však napadeni a převezeni do budovy JZD, kde byli vyslýcháni a filmováni. Po ukončení výslechů byli spolu s ostatními vysazováni po trase od Kolína v kilometrových rozestupech.²⁰⁸

Jiří Fajmon

Jiří Fajmon byl katolický aktivista, který se narodil v roce 1964. Pracoval na dráze a v letech 1986–87 se kolem něho začala vytvářet skupina 15 lidí, která se měla provinit protirežimní činností. Udržoval kontakt s Vondrou, Dientsbierem, Bendou, Uhlem a Šabatovou. V roce 1987 byl obviněn z trestného činu hanobení republiky. Měl konat urážlivé posunky při projevu prezidenta republiky Husáka.²⁰⁹ Díky jednání v Ústí nad Labem bylo stíhání zastaveno. V květnu 1988 byl opět stíhán, neboť se účastnil manifestace proti porušování lidských práv a za náboženskou svobodu, která se konala v Bratislavě. Paradoxní se jevila skutečnost, že Fajmon byl zatčen při namátkové kontrole a odsouzen za přečin proti veřejnému pořádku na 2 měsíce odnětí svobody. Jednalo se o přečin, kterého se měl dopustit při sbírání podpisů k petici *Několik vět*, o níž se dozvěděl z Hlasu Ameriky. Soudní líčení probíhalo v Liberci pod vedením samosoudkyně Dziakové, která zastavila stíhání kvůli nenaplnění skutkové podstaty činu. Stížnost proti jejímu usnesení podal prokurátor Rydvan, ale ani poté nebylo stíhání obnoveno, neboť petice nevyzývala k narušování, tudíž nenaplnovala skutkovou podstatu.²¹⁰

René Matoušek

Dalším projevem nesouhlasu byly dopisy, žádosti a petice určené pro státní a stranické organizace. „V červnu 1989 vznikla v prostředí *Charty 77* petice *Několik vět*, jejímž hlavním autorem byl Václav Havel.“²¹¹ Za její rozšiřování se zasloužil i René

²⁰⁷ Sdělení VONS č. 844 „Případy policejního násilí“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2490.

²⁰⁸ Sdělení VONS č. 897 „Represe proti manifestacím 15.–21. 1. 1989“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2627.

²⁰⁹ Sdělení VONS č. 764 „Trestní stíhání proti J. Fajmonovi zastaveno“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 2301.

²¹⁰ ROSINOVÁ, Pavla. *Petice „Několik vět“ a postihy za její rozšiřování*, bakalářská práce, Technická univerzita v Liberci. 2015.

²¹¹ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 195.

Matoušek.²¹² René Matoušek narozený v roce 1951, otec dvou dětí byl trestně stíhán nadporučíkem Vladimírem Steinerem pro trestný čin pobuřování, neboť vytvořil a šířil letáky s názvem Skupina československé volnosti svědomí a otevřený dopis ÚRO. Letáky se objevily například v odjezdové hale ČSD. Matoušek autorství letáků nejprve popíral, ale později ho přiznal a potvrdila ho i analýza psacího stroje. Byl zadržen a v únoru 1983 na něho byla uvalena vazba. Senát Okresního soudu v Liberci, kterému předsedala Rosenbergová (součástí byl i Konrád, Klíma), odsoudil Matouška k 18 měsícům odnětí svobody nepodmíněně a byl zařazen do ústavu Plzeň-Bory, na pracovišti Preciosa.

Od prosince byl znovu vyšetřován, tentokrát za poškozování zájmů republiky v cizině a stíhání vedl kapitán Josef Pelc, StB Litoměřice.²¹³ V roce 1982 Matoušek napsal dopis Závodnímu výboru ROH Dopravního podniku města Liberec, Okresnímu výboru ROH a Ústřednímu výboru ROH v Praze, ve kterém ukončil své členství v ROH pro nespokojenost s jeho fungováním. Výbor údajně nehleděl na zájmy svých členů. Tento dopis ještě před svým prvním zatčením zaslal do Anglie, kde měl být uveřejněn Rádiem Svobodná Evropa. K tomu však nedošlo a dopis byl navrácen v průběhu odpykávání trestu. Celá situace vedla v roce 1984 k dalšímu odnětí svobody, tentokrát na 22 měsíců a Matoušek byl převezen do věznice v Liberci.²¹⁴

²¹² PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 197.

²¹³ Sdělení VONS č. 357 „Případ René Matouška“, in: PAŽOUT, Jaroslav, eds.: *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*, s. 1201–1204.

²¹⁴ PAŽOUT, Jaroslav, pozn. 142, s. 163–165.

4. Státní bezpečnost

Státní bezpečnost byla nástrojem státní moci. Jejím úkolem byla ochrana stability strany. Tuto funkci zajišťovala pomocí vyhledávání, sledování, kontroly, vyšetřování a likvidace trestných činů, pronásledováním odpůrců systému, ale zároveň používala nezákonné metody, jako byly odposlechy, sledování, únosy a násilí. StB propojovala zpravodajskou a policejní činnost. Vše, co se jí týkalo, bylo stanoveno a upravováno podzákonnými normami, rozkazy, nařízeními ministra vnitra a náčelníků.²¹⁵

4.1 Vývoj StB

V roce 1949 bylo zrušeno stávající zemské uspořádání a země byla rozdělena do devatenácti krajů a 270 okresů. V každém krajském městě a v některých významných sídlech byla zřízena velitelství StB. Velitelství byla rozdělena do několika oddělení, mezi která patřilo oddělení obranné neboli kontrarozvědné, politické, které zajišťovalo vnitřní zpravodajství, hospodářské, které se zabývalo ekonomickou kontrarozvědkou, a oddělení pomocná, kam se řadila oblast výkonná, realizační a malá státní bezpečnost.²¹⁶

„V květnu 1950 bylo zřízeno ministerstvo národní bezpečnosti (MNB), jehož výkonnými součástmi se stala mj. i krajská velitelství Státní bezpečnosti a velitelství Veřejné bezpečnosti.“²¹⁷ Krajská velitelství byla nadřazená okresním a těm jednotlivé stanice. O tři roky později bylo MNB zrušeno a jeho části připadly ministerstvu vnitra. V roce 1954 bylo zaznamenáno sjednocení VB a StB, neboť došlo ke zřízení krajských správ MV a okresních oddělení MV, do kterých spadala krajská a okresní velitelství VB a StB. Mezi odbory se řadily tři sekce. Označení číslo I bylo ve značení vynecháno. II. odbor byl věnován kontrarozvědce, III. odbor byl určen pro vnitřní zpravodajství a IV. pro ekonomickou kontrarozvědku.²¹⁸

V roce 1960 došlo k dalším územním změnám. „Počet krajů a okresů byl zredukován z devatenácti na deset.“²¹⁹ Další změny nadešly v roce 1966, kdy byly krajské správy MV nahrazeny krajskými správami SNB. Při zavedení federativního uspořádání byla pravomoc nad StB a VB přidělena ministerstvům vnitra.²²⁰ Zákonné opatření č. 3 z roku 1971 upravovalo strukturu oddělení. V čele krajské správy SNB stál

²¹⁵ TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-944-7. S. 15–16.

²¹⁶ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 17.

²¹⁷ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 18.

²¹⁸ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 18.

²¹⁹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 19.

²²⁰ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 19.

náčelník, jemu podřízený byl zástupce náčelníka krajské správy StB nebo náčelník krajské správy VB. Správu StB tvořil náčelník, zástupce náčelníka, vnitřní oddělení a operativní skupina, samostatně vyhodnocovací a statisticko-evidenční oddělení, šest odborů určených pro kontrarozvědku, vnitřní zpravodajství, ekonomickou kontrarozvědku, sledování a zpravodajskou techniku, samostatný odbor byl věnován vyšetřování StB.²²¹ Mezi úkoly správy StB patřilo odhalování činnosti nepřátelských rozvědek, protistátní činnosti a ochrana ekonomických objektů. Dále vyšetřování trestných činů a úkonů v trestních věcech. V roce 1974 byl přijat rozkaz MV ČSSR, který spolu s dalším rozkazem z roku 1977, tentokrát ministrů vnitřní věci ČSSR, ČSR a SSR, upravoval fungování organizace a zřizoval okresní správy SNB.²²²

Po roce 1975 byla zrušena okresní a obvodní oddělení VB a řízení SNB bylo nadále tříступňové v rozložení ministerstva, kraje a okresu. Náčelník okresní správy odpovídal za situaci v okrese a jemu byli odpovědní zástupci náčelníka StB a VB. Okresní správa se dělila na funkční útvary, kde byly zahrnuty útvary vnitřní a hospodářské a výkonné útvary. Kolem roku 1977 došlo ke zřízení OS SNB. Jeho struktura byla dále upřesněna v roce 1979. Byla rozdělena do tří skupin, první se týkala útvarů OS SNB, který se skládal z vnitřního oddělení a hospodářské skupiny. Druhá skupina byly útvary OS SNB – složky StB, kam spadala oddělení StB a oddělení pasů a víz. Třetí skupina byla věnována složkám VB, kde byl odbor VB a oddělení vyšetřování VB. V letech 1951–1990 byla součástí StB i kontrarozvědku. Jejím úkolem byla ochrana armády, monitorování a znemožňování snah protivníka.²²³

„Okresní oddělení StB neudržovala například ani přímé styky se sovětskými poradci působícími v ČSSR nebo s partnery ze spřáteleného zahraničí.“²²⁴ V tomto ohledu byla okresní správa plně závislá na krajské správě. Oddělení udržovalo kontakt i s dalšími významnými orgány, jako byl okresní výbor, ministerstvo vnitřní věci, okresní prokurátor, okresní národní výbor a Lidové milice, a spolu s nimi zajišťovalo veřejný pořádek. V letech 1960–69 zajišťovalo administrativní činnost.²²⁵ V roce 1968 se objevuje reformní snaha ministra vnitřní věci Josefa Pavla, který zrušil některé směrnice a snažil se vyměňovat zkorumpované náměstky a náčelníky.²²⁶

²²¹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 20.

²²² TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 21.

²²³ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 22–23.

²²⁴ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 25.

²²⁵ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 28, 31.

²²⁶ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 47.

V sedmdesátých letech tvořilo správu StB několik pracovníků ve funkcích zástupce náčelníka OS SNB pro StB, referentů a operativních pracovníků. Příslušníci museli splňovat kádrové požadavky. Nesměli se stýkat se zahraničím nebo emigrovat. Podstatný byl jejich kladný postoj v krizových letech a k okupaci. Nově příchozí byli hlavně ze zemědělského a dělnického prostředí. I zde se tedy objevovala snaha zachovat dělnický charakter strany. Pro příslušníky byly zřízeny edukační instituce. Bylo jim poskytnuto středoškolské vzdělání s maturitou, vyšší stupeň SOŠ nebo vysoká škola v Praze.²²⁷ Náčelníci byli členy strany a často obsazovali i další funkce, jejich úkolem bylo dozírat na práci svých podřízených. Pracovník měl jednou týdně dokládat zprávu o plnění své práce. Náčelník pak čtyřikrát ročně kontroloval svazky a spisy referentů, každé dva měsíce prozkoumával spolupráci s tajnými spolupracovníky, aby byla zjištěna míra efektivity jejich práce. Čtvrtletně pak byla hodnocena práce celého oddělení. Skupina pasy a víza, která měla svůj název od roku 1977, sloužila jako nástroj kontroly občanů, kteří vycestovali do zahraničí. Skupina realizovala obranné pohovory, shromažďovala informace o cizincích, schvalovala nejrůznější žádosti, které nějakým způsobem souvisely s vycestováním nebo zahraničím. Dále udržovala úzké styky se státní bankou a pobočkou Čedoku. Díky tomu měla svoji oblast zájmu pod kontrolou.²²⁸

4.2 Příslušníci StB

Na úrovni okresu se vyskytovaly pouze operativní složky, tedy kontrarozvědka. Jejím úkolem byla činnost zpravodajská a kontrarozvědná, kdy chránila zájmy státu, odhalovala, dokumentovala a zamezovala trestným činům. Ke své práci využívala tajné spolupracovníky, důvěrníky, oficiální prameny, zpravodajskou techniku.

V letech 1962–72 byly 4 kategorie spolupracovníků, jednalo se o agenta, informátora, rezidenta a majitele konspiračního nebo propůjčeného bytu. K těmto kategoriím se přidala ještě pozice důvěrníka, který však nesloužil jako tajný spolupracovník, ale spíše jako informátor. V roce 1972 se rozdělení změnilo a v této podobě zůstalo do roku 1990.²²⁹ Radko Kaska vydal rozkaz č. 8/1972, jehož přílohou byla směrnice A-oper-I-3, která vymezovala práci tajných spolupracovníků. Zároveň kladla do popředí nutnost bojovat proti špionáži a dalším diverzním činnostem.²³⁰ Byly

²²⁷ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 33–34.

²²⁸ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 37–45.

²²⁹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 70, 71.

²³⁰ BLAŽEK, Petr, ed. pozn. 121, s. 210, 211.

vymezeny dvě skupiny – tajní spolupracovníci, kam spadal agent, rezident, držitel propůjčeného bytu, a druhou skupinou byli důvěrníci, kteří převzali roli informátora.²³¹

„*Tajní spolupracovníci byli evidováni v registrech svazků.*“²³² Úkolem agenta bylo vyhledávat, rozpracovávat a odhalovat signály od nepřátelských rozvědek a jejich pronikání do československé společnosti. Snažil se proniknout do politických, ekonomických a vědecko-technických orgánů a center v západních kapitalistických státech. K získání informací o cizích státních příslušnících využíval jejich příbuzné a přátelé.²³³ Role informátora byla dobrovolná a většinou postavena na vlasteneckých základech. Agent se zabýval konkrétním případem, ale informátor působil v krizových oblastech, mezi které patřilo například pohraničí.²³⁴ Další funkcí byl rezident, jednalo se o politicky vyspělého a zkušeného pracovníka, který řídil práci tajných spolupracovníků, vyškoloval je a přijímal od nich zprávy o výkonu služby.²³⁵ Pokud bychom měli vymežit rozdíl mezi konspiračním a propůjčeným bytem, tak by zněl přibližně takto – konspirační byt byl samostatný objekt, místnost v bytě, který byl oficiálně zaregistrovaný jako soukromý byt, a jednalo se o úřadovnu nějakého podniku. Oproti tomu propůjčený byt byl místnost, která náležela politicky spolehlivé osobě, nesla za ni odpovědnost a skrývala svou pravou identitu. Posledním typem pracovníka byl důvěrník, který byl stejně jako rezident politicky vyspělý, ale v jeho kompetencích se objevovalo podávání osobních vysvětlení nálad a různých tendencí.²³⁶

Nábor nových spolupracovníků fungoval pomocí vytipování možného kandidáta stávajícím příslušníkem StB. Návrh musel být schválen příslušným náčelníkem. Nový tajný spolupracovník musel podepsat písemný závazek, v některých případech stačilo ústní potvrzení. Byl obeznámen s pravidly utajení a někteří si mohli vybrat své krycí jméno sami, jindy jim bylo přiřazeno.²³⁷ Důvodem pro vstup do služeb StB se často stávala vypočítavost, jedinci si byli vědomi finančních i jiných výhod, podpory, přímluv.²³⁸ K nástrojům StB patřily i technické prostředky. Častým jevem bývalo využití odposlechů, fotografování, filmování, prohlídek bytů i pracovišť nebo sledování.²³⁹

²³¹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 71.

²³² TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 72.

²³³ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 200.

²³⁴ BLAŽEK Petr, ed., pozn. 121, s. 202.

²³⁵ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 203.

²³⁶ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 204.

²³⁷ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 74–76.

²³⁸ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 99.

²³⁹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 103.

4.3 Zaměření činnosti StB

Státní bezpečnost získávala informace prostřednictvím tajných spolupracovníků a snažila se bojovat proti ideologické diverzi, proto docházelo ke sledování exilu. Po roce 1948 vznikaly první rezidentury, které měly obranné úkoly. Hlavním nepřítelem se v tomto ohledu stalo rádio Svobodná Evropa, které fungovalo jako prostředník mezi exilem a domovem. Komunistická kontrarozvědka se snažila znemožnit spolupráci domova s exilem a zároveň kontakt poúnorového a polednového exilu.²⁴⁰

Vnější nepřítelem se zabýval I. odbor krajské správy StB nebo linie II. správy. Jednalo se hlavně o boj proti činnosti kapitalistických rozvědek a pobytu vízových cizinců. Mezi nejpotíranější zločiny spadalo vyzvědačství nebo ohrožení státního tajemství. V roce 1972 byla největší pozornost věnována výjezdům do Rakouska a Německé spolkové republiky a jednotlivým občanům, kteří v letech 1968–1969 pobývali v zahraničí. V roce 1979 byl kladen důraz i na sledování občanů, kteří udržovali styky s USA. Byly prozkoumávány jejich pracovní i soukromé styky s pracovníky západní diplomacie, kultury i obchodu. Automaticky se v těchto případech předpokládala špionáž. Cesty diplomatů nešlo zakázat, proto byla přijímána různá opatření, která jim měla cesty ztížit.²⁴¹ „V roce 1981 byl například II. správou SNB rozeslán na krajské správy SNB metodický pokyn o postupu v případě autonehod diplomatů.“²⁴² Od roku 1987 probíhala celostátní akce Trasa, v rámci které byli diplomaté sledováni, podíl na ní měla SNB, VKR, KGB i ostraha hranic. Objevovaly se i další akce, příklad Stockholm, Washington, Žurnál, Stop, Návrat nebo Čestlice. Celé počínání bylo zaštitěno myšlenkou, že na západě byla centra ideologické diverze, která se snažila zlikvidovat komunismus. Jednalo se o mezinárodní nevládní i vládní organizace se sídly v USA, Velké Británii i Německé spolkové republice. Větší pozornost byla věnována i časopisu Listy, Svědectví, centrům Velehrad a Ústavu Cyrila a Metoděje, Světovému kongresu Slováků, Radě svobodného Československa, Československému poradnímu sboru v západní Evropě, atd.²⁴³

Co se týká vnitřního nepřítele, tak se většinou jednalo osoby, které spáchaly trestný čin proti republice, jako byla vlastizrada, podvracení republiky, teror, poškozování státu, pobuřování, zneužívání náboženské funkce, hanobení republiky nebo jejich představitelů a opuštění republiky. Lidé, kteří se těchto činů dopustili, byli

²⁴⁰ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 158–161.

²⁴¹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 111–113.

²⁴² TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 113.

²⁴³ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 114–117.

nepřátelé strany, odpůrci a sympatizanti se západní ideologií. Vnitřní exil byl zdrcen po porážce Pražského jara a nástupem normalizace, proto se vzdával podílu na životě. Jednalo se o pasivní přístup. Volil vlastní cestu mimo komunistickou společnost. Někteří lidé byli aktivní nábožensky nebo měli svůj životní styl, kterým vyjadřovali svůj nesouhlas. Mezi projevovaným odporem se objevovaly nápisy, dopisy, letáky, stížnosti, sabotáže, teroristické činy nebo i špionáže.²⁴⁴

V dubnu 1969 nastala nová etapa. „*Nepřáteli se stali v první řadě občané, kteří se proreformě angažovali v době pražského jara.*“²⁴⁵ Byli to představitelé pravice, K231, Klubu angažovaných nestraníků, Skautu a římskokatolické církve.²⁴⁶ Jestliže hovoříme o aktivitě mládeže, tak její nejvyšší míra projevů nastala v 80. letech. Proti činnosti mládeže zasahovala strana pomocí celostátních akcí, jako byl Protest, Kapela, Lilie a Hurikán. Akce Kapela byla zaměřena proti undergroundu, v roce 1976 probíhaly domovní prohlídky, zatýkání a výslechy. Většinou se jednalo o příbuzné nebo známé členů kapely The Plastic People of the Universe a DG 307 a samotné členy. Odsouzen byl Havelka, Skalický a Stárek v roce 1976 v Plzni. Druhý soud se konal v Praze v září stejného roku, kde byl odsouzen Jirous, Zajíček, Karásek a Brabenec.²⁴⁷

Linie 3. odboru, která nesla název kontrarozvědná ochrana ekonomiky, zastávala funkci ochrany ekonomiky, jak už samotný název napovídá. Snažila se zabránit snahám o nelegální podnikání, obohacování, rozkrádání a korupci. V roce 1981 byla zahájena celostátní akce s názvem Kruh, která měla ochránit dělnickou třídu před vlivy kontrarevoluce, která se postupně šířila Evropou a již zasáhla sousední Polsko.²⁴⁸ Následovaly další akce. „*V roce 1976 to byly celostátní akce řízené XI. správou FMV.*“²⁴⁹ Akce Požáry měla zajistit protipožární opatření. Agronom byla věnována odhalování nepořádku. V rámci Energetiky se strana snažila zjistit nedostatky v oblasti energetiky. K prověřování skladů docházelo díky akci Objekty. Směrnice byla směřována na město Ledec nad Sázavou k prozkoumání situace a kontrole nepřátelských osob. Akce Výživa se věnovala zásobování a skladování masa a brambor. Akce Ostraha kontrolovala objekty československých spojů. Na akci Agronom a Objekty navazovala Ochrana a zaměřila se na prověrky v objektech, aby došlo ke

²⁴⁴ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 120, 121.

²⁴⁵ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 133.

²⁴⁶ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 133, 135.

²⁴⁷ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 160.

²⁴⁸ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 176–178.

²⁴⁹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 182.

klidnému průběhu voleb. Režim II prověřoval rozmnožovací techniky a akce Říjen se zabývala volbami a kontrolou cizinců.²⁵⁰

Úkolem StB bylo mimo jiné zajistit klid a pořádek. Tento úkol se stal prioritním při různých výročích či politických událostech. StB se stala jedním z partnerů ostatních složek, které fungovaly k zajištění bezpečnosti. Zásadní roli hrála při hokejových událostech a při prvním výročí okupace, dále při stranické konferenci 1978, návštěvě Brežněva v roce 1988, při 10. výročí okupace a v den 60. výročí vyhlášení samostatnosti. Byla vydávána mimořádná bezpečnostní opatření, která do roku 1982 nesla název bezpečnostní akce. Ty byly vyhlášovány v průběhu sjezdů, oslav, sportovních událostí, vystoupení, výstav, veletrhů, státních nebo mezinárodních návštěv a jednání.²⁵¹

StB využívala i preventivní opatření. Směrnice k nim byla definována náměstkem MV. Mohlo dojít k vyloučení ze střední nebo vysoké školy či jiné organizace. Strana znemožňovala nastoupit na dálkové studium, zabraňovala přijetí do povolání nebo školy a bránila vycestovat. Mohl být rozvázán pracovní poměr, zamezeno v pracovním postupu nebo mohlo dojít k sesazení na hůře placené místo. Dokonce mohlo dojít k odebrání souhlasu k vykonávání duchovní práce. Tyto postihy nevykonávala StB přímo, ale realizovali ji zaměstnavatelé, školy a další instituce, kterých se daná věc týkala.²⁵²

4.4 Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli

Označení zmíněné v názvu podkapitoly se skrývá ve zkratce SSEP. Jednalo se o tajnou databázi, ve které byli zaznamenáni nepřátelé sovětského bloku. V roce 1973 vznikla spolupráce zpečetěná smlouvou mezi KGB a MfS, ve které se odrazila snaha o evidenci a vyhledávání konkrétních osob.²⁵³ Zmíněná Dohoda existovala pouze v jednom vydání a byla napsaná ruským jazykem. Postupně ji podepisovali představitelé spřátelených ministerstev, mezi něž patřilo Bulharsko, Maďarsko, Německo, Kuba, Mongolsko, Polsko, SSSR a ČSR. KGB zaujala finanční a organizační pozici. Do systému byly zapisovány různé osoby – od pracovníků a agentů speciálních služeb nepřítele přes vedoucí center ideologické diverze, teroristy, sionistická,

²⁵⁰ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 182.

²⁵¹ TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 183–187.

²⁵² TOMEK, Prokop, pozn. 217, s. 196.

²⁵³ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 224.

nepřátelská, emigrantská a náboženská centra až po osoby, které poskytovaly informace a organizovaly protestní akce.²⁵⁴

Rozkazem Ministerstva vnitra bylo v roce 1978 zřízeno 3. oddělení v Útvaru pro součinnost SSEP. Objevilo se pracoviště analyticko-informační odborů (AIO). V roce 1981 došlo ke změně názvu na AIPKO, tedy analyticko-informační, plánovací a kontrolní odbor. Zároveň tedy začalo budování databáze, jednalo se o velice náročnou činnost, neboť jeden pracovník byl schopen vyplnit 10 formulářů za jeden den. Operativní pracovníci StB zpracovávali návrhy na vložení a změny údajů v systému. Na rok 1982 bylo odhadováno vytvoření základního fondu. V roce 1989 mělo dojít k realizaci druhé etapy, v rámci které mělo dojít k propojení s evidencí osob. Myšlenka a úkol SSEP nebyl naplněn. První etapa se podařila realizovat přibližně ve dvou třetinách a záznamy se týkaly spíše cizinců. Druhá etapa nebyla ani zahájena.²⁵⁵

4.5 Příklady libereckých pracovníků

Jiří Paulus

Jiří Paulus se narodil v roce 1944 a na začátku března roku 1973 nastoupil do SNB jako hlídkový příslušník OO VB Liberec KS SNB Ústní nad Labem v hodnosti strážmistra. Od konce března do začátku října absolvoval nástupní školu VB v OŠ MV ČSR Karviné, která byla určena pro absolventy střední školy. Od 1. března 1974 působil jako výkonný příslušník OO VB v Ruprechticích v Liberci, kde získal hodnost nadstrážmistra. Od září 1974 do ledna 1975 docházel na externí studium v Pardubicích, odkud byl odvolán ze služebních důvodů. V roce 1976 povýšil na podporučíka. Působil jako referent a od roku 1978 vykonával funkce v odborech. Ve stejném roce získal další hodnost, tentokrát poručíka, později v roce 1981 nadporučíka, v roce 1983 kapitána a v roce 1985 majora. V roce 1990 byl propuštěn.²⁵⁶

Vladimír Lánský

Lánský se narodil v roce 1948 a v prosinci 1970 byl přijat do SNB jako hlídkový příslušník OO VB Liberec I S-VB Ústí nad Labem do hodnosti rotného. V roce 1971 docházel na nástupní školu VB v Unčíně, která byla určena pro absolventy základních

²⁵⁴ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 226, 227.

²⁵⁵ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 231–242.

²⁵⁶ BENDA, Patrik, ed. *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. ISBN 80-86621-04-9. S. 341.

škol, a získal hodnost strážmistra, v roce 1974 nadstrážmistra. Do roku 1976 působil jako výkonný příslušník OO VB Liberec a v roce 1977 získal hodnost podpraporčíka, o rok později podporučíka, v roce 1980 poručíka a roku 1982 nadporučíka. V letech 1978–82 absolvoval denní studium fakulty VB VŠ SNB. V roce 1986 byl povýšen do hodnosti kapitána. Dále působil na odborech a v roce 1992 byl uvolněn.²⁵⁷

Ladislav Vacek

Ladislav Vacek narozený v roce 1935 byl přijat do služeb ministerstva vnitra v roce 1958 jako referent OO MV Doksy KS MV Liberec v hodnosti mladší seržant. O rok později povýšil na pozici staršího seržanta, v roce 1960 na nadstrážmistra, po dvou letech na podporučíka, v roce 1964 do hodnosti poručíka. Působil jako referent v Liberci a Ústí nad Labem do roku 1966. Poté absolvoval 8měsíční kurz německého jazyka a získal hodnost nadporučíka. V roce 1969 navštěvoval denní studium ve Vnoři. Od roku 1971 působil na odborech jako kapitán, po pěti letech byl povýšen na majora. V roce 1988 byl zařazen do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky, později opět působil v odboru. V roce 1990 došlo k jeho uvolnění ze služeb SNB.²⁵⁸

²⁵⁷ BENDA, Patrik, ed., pozn. 259, s. 388.

²⁵⁸ BENDA, Patrik, ed. pozn. 259, s. 391.

5. Revoluční roky 1988–1989

Ve druhé polovině 80. let sice probíhaly demonstrační akce, ale účast na nich byla velice malá. Lidé se báli postihu a opozice nebyla jednotná. Akcí se účastnily jen menší skupiny lidí, jednalo se například o manifestace na 8. 12. Tento den byl výročím smrti Johna Lennona.²⁵⁹ Významný zásah proběhl v březnu 1988 v Bratislavě, kde strana zakročila proti demonstraci věřících. Akce byla označována jako svíčková demonstrace a týkala se přibližně 2000 občanů, kteří byli rozehnáni za pomoci násilí a zatýkáni.²⁶⁰ „Skutečnou tisícovou demonstraci zažila ovšem Praha až – opět! – 21. srpna 1988, na 20. výročí intervence.“²⁶¹ Opět byly vydávány letáky a zasílány dopisy.²⁶² Opozice se sice shromáždila na náměstích, ale ve většině případů demonstrace proběhla klidně. Za hlavního iniciátora byla považována skupina České děti, ale příchozí se objevovali spíše spontánně. Další projevy se objevily 28. října na výročí založení republiky a 10. prosince. Jednalo se o Den lidských práv. Toto shromáždění bylo jediným povoleným a zároveň bylo kontrolováno státní mocí, aby nepřerostlo v demonstraci. Na jednu stranu se situace jevila řízená stranou, na druhou stranu mohla evokovat vítězství opozice. Proto byly následující události v měsíci lednu 1989 tvrdě potlačovány a stíhány. Jednalo se o Palachův týden. V těchto dnech si lidé připomínali tragický čin, který vykonal student Jan Palach v roce 1969.²⁶³ Události ve dnech 15. – 21. 1. 1989 byly potlačeny bezpečnostními silami a byla zorganizována podpisová akce Petice československých občanů k událostem z 15. – 21. ledna 1989. Petici zahájil Exner, Fialová a Šebek.

V červnu roku 1989 došlo k vytvoření petice Několik vět, jejímž autorem byl Václav Havel. Dalšími iniciátory byli Jiří Křižan, Stanislav Devátý a Alexandr Vondra. Mimo jiných ji podepsala i Zagorová, Bauch a Bartoška. Petice vyžadovala propuštění politických vězňů, svobodu ve sdělovacích prostředcích, při vytváření a fungování nezávislých iniciativ a další svobody. Do listopadu 1989 ji podepsalo kolem 47 000 lidí. Seznam signatářů byl prostřednictvím redakce Svobodná Evropa rozšířen do zahraničí.²⁶⁴

²⁵⁹ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 153.

²⁶⁰ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 53.

²⁶¹ BLAŽEK, Petr, ed., pozn. 121, s. 153.

²⁶² OTÁHAL, Milan, pozn. 118, s. 57.

²⁶³ MĚCHÝŘ, Jan, pozn. 105, s. 56.

²⁶⁴ Totalita.cz [online]. [vid. 15. 4. 2017]. Dostupný z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nvet.php>

Na 20. výročí okupace, tedy 21. srpna 1989, se scházeli lidé ve velkých městech, aby si připomněli tragické události roku 1968. V Praze se demonstrace dokonce zúčastnili političtí aktivisté z Maďarska, Polska, Itálie a západního Německa. Na Václavském náměstí se shromáždilo kolem 1 500 lidí, kteří byli násilně rozehnáni Bezpečností, neboť provolávali podporu nezávislým iniciativám.²⁶⁵ Stejně tak byla rozehnána i demonstrace na 71. výročí vzniku Československa, ke které vybízely nezávislé skupiny jako Charta 77, HOS, Demokratická iniciativa, Obroda a Nezávislé mírové sdružení. V Praze bylo zadrženo 359 demonstrantů.²⁶⁶ Na tuto skutečnost reagoval Jan Ruml v Lidových novinách, které otiskly jeho myšlenku, že demonstrace měla velmi nízkou účast a on sám měl obavy z aktivity občanů a strach o svobodu národa.²⁶⁷ Dva dny před 17. listopadem vyřkli studenti požadavek na zrušení vedoucí úlohy strany.²⁶⁸

Dne 17. 11. 1989 se konala povolená manifestace, která dovolovala uctít památku 50. výročí smrti Jana Opletala, který se stal obětí nacismu. Této povolené akce využilo kolem 25 000 lidí, kteří se sešli na Albertově, aby prezentovali svůj nesouhlas s komunistickým režimem a žádaly svobodu a demokracii. „*Po ukončení oficiální části manifestace na vyšehradském Slavíně se spontánně vytvořil průvod, který směřoval do centra města na Václavské náměstí.*“²⁶⁹ Postupně dav vzrost až na 50 000 lidí a následoval střet na Národní třídě. Zde byla většina demonstrantů rozehnána, ale kolem dvou tisíc lidí bylo napadeno policií a byly jim způsobeny újmy na zdraví. Studenti se rozešli do pražských divadel, kde informovali herce a vybízeli je k zahájení protestní stávk. Rozhodnutí na sebe nedalo dlouho čekat. Již druhý den se společenství studentů a herců dohodlo na týdenní stávce. Zmíněné jednání proběhlo v Realistickém divadle.²⁷⁰ Dále bylo ujednáno, že se 27. listopadu uskuteční dvouhodinová generální stávka. Pražské události vyvolaly reakce v jiných městech, kde byla zavírána divadla, aby mohla poskytnout své prostory. Dalším impulzem byl vznik Občanského fóra, které 19. 11. sjednotilo všechny nezávislé iniciativy a svazy. Bylo sestaveno provolání OF,

²⁶⁵ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1990*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999. ISBN 80-85270-88-9. s. 80, 81.

²⁶⁶ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 93.

²⁶⁷ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 95.

²⁶⁸ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 97.

²⁶⁹ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 98.

²⁷⁰ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 98.

jež podepsalo 18 lidí, kteří vytvořili první Koordinační výbor OF.²⁷¹ ÚV KSČ se snažil situaci zachránit a apeloval na krajské a okresní výbory, aby zajistily klid a pořádek ve svých regionech. Dokonce došlo k povolání Lidových milic.²⁷² K jejich odvolání došlo 22. listopadu z nařízení vedení strany. „*Státní moc tak začala plnit jeden ze základních opozičních požadavků: propuštění politických vězňů.*“²⁷³ Od 26. listopadu probíhala jednání mezi Občanským fórem, které bylo reprezentováno Havlem, a předsedou vlády Adamcem.²⁷⁴ Dne 27. 11. opravdu proběhla v celé republice generální stávk. Druhého dne vygradovaly požadavky ze strany OF, zástupci požadovali demisi vlády, vytvoření vlády odborníků, vypuštění tří částí z Ústavy, jež se týkaly vedoucího postavení strany, státní ideologie a systému NF. Dále žádali propuštění politických vězňů, odstoupení Husáka a legalizaci OF spolu s vyhrazením prostorů určených pro jejich práci. Adamec odmítl podat demisi vlády, ale přislíbil vytvoření nové vlády do 3. 12.²⁷⁵ „*Postupně se diskutuje o problémech, kterých se dříve nesmělo žádným způsobem dotknout.*“²⁷⁶ K 29. listopadu byly z Ústavy vypuštěny požadované body a 3. prosince byla představena nová vláda, ovšem reakce na ni byla pouze negativní, neboť nová vláda byla tvořena 15 komunisty, 3 nestraníky a po jednom zástupci z řad socialistů a lidovců. Novým ultimátem byla opětovná rekonstrukce vlády do 10. prosince. Dne 5. 12. byla jmenována nová česká vláda, v níž bylo 8 komunistů, 2 socialisté, 2 lidovci a 5 nestraníků. Co se týkalo federativní vlády, delegovalo OF 6 kandidátů. S těmito podmínkami však Adamec nesouhlasil a oznámil, že hodlá abdikovat.²⁷⁷ Své stanovisko splnil 7. prosince a novým předsedou byl akceptován stávající místopředseda Marián Čalfa, který pokračoval v jednáních s OF.²⁷⁸ „*Prezident republiky Gustav Husák jmenoval na Pražském hradě novou federativní vládu a vzápětí abdikoval.*“²⁷⁹ Na složení nové vlády se zástupci OF dohodli s Čalfou. Skládala se z 9 komunistů, 2 lidovců, 2 socialistů a 7 nestraníků. Zástupci Občanského fóra a jeho slovenská obměna Verejnost' proti násiliu v ní získali významné posty. Komárek a Čarnogurský se stali místopředsedy vlády. Dlouhý zaujal post místopředsedy vlády a předsedy Státní

²⁷¹ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 99.

²⁷² SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 100.

²⁷³ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 102.

²⁷⁴ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 102.

²⁷⁵ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 103.

²⁷⁶ HALADA, Jan, RYVOLA Mirko. *Něžná revoluce v pražských ulicích*. Praha: Lidové nakladatelství, 1990. ISBN 80-7022-066-X. S. 25.

²⁷⁷ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 105.

²⁷⁸ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 106, 107.

²⁷⁹ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 107.

plánovací komise, Dienstbier se stal ministrem zahraničních věcí, Klaus ministrem financí a ministrem práce a sociálních věcí byl Miller.²⁸⁰ OF jmenovalo 15člené Koordinační centrum OF v čele s Pithartem a bylo označeno za občanské politické hnutí, které se bude účastnit voleb, k nimž vytvoří kandidátku.²⁸¹ „*Všichni se shodli, že k letošním vánocům jsme si dali dárek nejcennější – svobodu.*“²⁸² Díky jednáním s Čalfou byl Havel navržen na kandidáta na prezidenta a 29. prosince jím byl zvolen v průběhu zasedání Federálního shromáždění ČSSR.²⁸³

5.1 Roky 1988–1989 v Liberci

Od počátku roku 1988 se zvyšovalo rozšiřování samizdatových tiskovin. Nelegálně byly rozšiřovány Listy, Lidové noviny, Nákup, Bulletin Nezávislého mírového sdružení a Svědectví. Již bylo naprosto běžné posílání samizdatu z Prahy do Liberce. Na 70. výročí založení republiky se v libereckém muzeu konala výstava, ve které byly zmiňovány etapy dějin země a její prezidenti. Binar a Švarcová z prostředí Stavoprojektu se uplatnili při podpisové akci, která požadovala propuštění Havla.

V dubnu 1989 si okresní výbor začal uvědomovat, že studenti z vysoké školy se nechávají inspirovat západními ideologiemi a že jsou možnou hrozbou. Petice Několik vět již byla masově zastoupená a organizovaně rozšiřovaná, jednalo se o stovky podpisů. Lidem byla doručována osobně i pomocí pošty.²⁸⁴ Byla označována za protisocialistickou aktivitu Charty 77.

Již v červnu 1989 Stavoprojekt Liberec zaslal dopis do ÚV KSČ a OV KSČ, ve kterém popisoval situaci na severu Čech. Strana podle nich ztrácela důvěru.²⁸⁵ „*Na libereckém OV KSČ dospěli už v polovině července k názoru, že v okrese patří k opozičním silám kolem 10 000 osob.*“²⁸⁶ Do této skupiny byli však řazeni i lidé, kteří vyjadřovali svůj smutek položením květiny u pomníku. Masovější nebo brutálnější akce

²⁸⁰ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 107.

²⁸¹ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 108.

²⁸² HALADA, Jan, RYVOLA Mirko, pozn. 279, s. 57.

²⁸³ SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František, pozn. 268, s. 108–110.

²⁸⁴ BÍLKOVÁ, Libuše, KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN 80-86761-13-4. s. 526.

²⁸⁵ KARPAŠ, Roman, KVAČEK, Robert. *Stalo se na severu Čech 1900/2000*. Liberec: Nakladatelství 555, 2001. ISBN 80-86424-17-0. s. 156.

²⁸⁶ BÍLKOVÁ, Libuše, KARPAŠ, Roman, pozn. 287, s. 526.

nenastaly v srpnu ani v říjnu. Okresní správa SNB se mýlila a na podzim se dokonce domnívala, že situace v okrese je stabilizovaná a k ničemu nedojde.²⁸⁷

„*Brutální zásah pořádkových sil proti demonstrujícím studentům na Národní třídě v Praze odstartoval nazrálý politický převrat.*“²⁸⁸ O den později 18. listopadu přijel do Liberce Palouš, který zprostředkoval prohlášení herců Realistického divadla. Vybídl ke konání týdenní stávky. Tímto krokem se Liberecké divadlo stalo první mimopražskou scénou, která se přidala ke stávce. Díky tomu se divadla stala novým zprostředkovatelem informací. Tiskoviny a jiné sdělovací prostředky byly stále pod vlivem strany, ale v divadlech byla rušena představení a místo nich byl líčen průběh událostí. Dne 20. listopadu byly zavřeny střední školy a v odpoledních hodinách se k nim přidala i škola vysoká. Ve večerních hodinách byly na náměstí zapalovány svíčky a na náměstí i v divadle probíhaly besedy. O dva dny později bylo v Divadle F. X. Šaldy zřízeno Občanské fórum. To postupně vznikalo ve výborech všech organizací v celém kraji. V Hodkovicích se 23. listopadu sešli hospodářští pracovníci, kteří diskutovali o možnostech, jak podpořit pokyny ÚV KSČ. Dalšího dne proběhla na náměstí rozsáhlá podpisová akce. Bylo podepisováno prohlášení OF a byli představeni mluvčí. Vyvýšeným místem pro projevy se stal balkon sekretariátu Československé socialistické strany.²⁸⁹

Dne 25. 11. se konalo mimořádné zasedání pléna OV KSČ, které vyslovilo podporu a souhlas s počínáním nově zvoleného generálního tajemníka a zároveň vybízelo ke kontrolování situací v závodech.²⁹⁰ „*V neděli v poledne se v sekretariátě OV Národní fronty v Liberci sešli představitelé okresních a městských stranických i státních orgánů, v čele s vedoucím tajemníkem OV KSČ Petrem Šnoplem s představiteli občanského fóra.*“²⁹¹ Vyjednávali o požadavcích OF a o průběhu nadcházející generální stávky. Podstatným dnem se stal 27. listopad. „*Od 12 do 14 hodin proběhla v celém státě manifestační generální stávka.*“²⁹² Na náměstí u liberecké radnice se sešlo kolem 20 000 demonstrantů. O dva dny později se na vysokoškolských kolejích Harcov, blok A sešli zástupci OF se zástupci studentů a stávkových výborů různých podniků. „*Z vystoupení jednotlivých diskutujících vyplynulo, že se neztotožňují s některými projevy*

²⁸⁷ BÍLKOVÁ, Libuše, KARPAS, Roman, pozn. 287, s. 526.

²⁸⁸ KARPAS, Roman, KVAČEK, Robert, pozn. 288, s. 156.

²⁸⁹ KARPAS, Roman, KVAČEK, Robert, pozn. 288, s. 156.

²⁹⁰ *Vpřed: orgán OV KSČ a ONV v Liberci.* Liberec: OV KSČ a ONV. 1989, roč. 30, zvláštní číslo. ISSN 2533-4115. s. 1.

²⁹¹ *Vpřed,* pozn. 293, s. 2.

²⁹² KARPAS, Roman, KVAČEK, Robert, pozn. 288, s. 156.

řečníků při pondělní manifestaci na nám. Bojovníků za mír, a že zastávají názor na způsob vedení dialogu.²⁹³ Byly zde zastoupeny závody jako Textilkombinát, Liaz, Stavoprojekt, Textilana, atd.²⁹⁴ Ve stejný den rozjásala liberecké divadlo zpráva, že byla zrušena vedoucí úloha strany. V Liberci vznikl i stávkový výbor VŠST, který se snažil apelovat na stranické orgány a vyjednávat s nimi.²⁹⁵ Mezi požadavky libereckých vysokoškoláků patřila touha po vzniku nové koaliční vlády. Opravdu se tak stalo. Liberecké OF potvrdilo kandidaturu Václava Havla. V úterý 5. 12. bylo na jednání OF v Malém divadle určeno Koordinační centrum OF. Jeho členy se stali Čermák, Fišera, Helmich, Hron, Klučárová, Kovář, Maté, Nový, Sabáček, Sobotka, Přemysl, Vrbický, Kadlas a Poštołka.²⁹⁶ Na Liberecku docházelo k samovolnému vytváření Občanských fór, jež vznikala v různých podnicích a institucích. Koordinační výbor OF je kontaktoval a svolal na 9. prosince shromáždění 227 OF. Podstatným bodem bylo vysvětlení skutečnosti, že koordinační centrum nebude přidělovat úkoly a rozkazy. Jedná se totiž o iniciativy, které vznikly ze svobodného uvážení.²⁹⁷ Dne 10. prosince bylo zrušeno Poučení z krizového vývoje a byly rozpuštěny Lidové milice.²⁹⁸ Zároveň proběhla mimořádná okresní konference KSC, která reagovala na zrušení vedoucí úlohy strany.²⁹⁹ V roce 1990 byla postupně ukončována činnost stranických výborů, jež byly nahrazovány demokratickými organizacemi.

²⁹³ *Vpřed: orgán OV KSC a ONV v Liberci.* Liberec: OV KSC a ONV. 1989, roč. 30, č. 96, ISSN 2533-4115. s. 1.

²⁹⁴ *Vpřed,* pozn. 296, s. 1.

²⁹⁵ *Vpřed,* pozn. 296, s. 2.

²⁹⁶ *Vpřed: orgán OV KSC a ONV v Liberci.* Liberec: OV KSC a ONV. 1989, roč. 30, č. 99, ISSN 2533-4115. s. 1.

²⁹⁷ *Vpřed,* pozn. 299, s. 1.

²⁹⁸ KARPAS, Roman, KVAČEK, Robert, pozn. 288, s. 157.

²⁹⁹ *Vpřed: orgán OV KSC a ONV v Liberci.* Liberec: OV KSC a ONV. 1989, roč. 30, č. 98, ISSN 2533-4115. s. 1.

6. Závěr

Naděje, které se mezi lidmi šířily během první poloviny roku 1968, se záhy rozplynuly. Nadešly nečekané události, které započala invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa a moskevská jednání. Veškeré reformy, které byly před srpnem uskutečněny, byly zrušeny. To se týkalo i založených či obnovených organizací a jejich členové a zastánci byli tvrdě stíháni. Nicméně někteří obyvatelé neztráceli naděje. Tomu nasvědčují události a demonstrace v první polovině roku 1969. Už výměna v čele strany v dubnu poukázala na to, že cesta zpátky k principům Pražského jara nepovede. Strana se snažila bojovat proti veškerým nežádoucím projevům a předem se připravovala na jejich potlačení. Dokonce svými opatřeními zabraňovala zformování jakéhokoli veřejného vystoupení. To dokazují přípravy na první výročí okupace v srpnu 1969, kdy vedení strany rozšiřovalo instrukce do všech regionů země.

Liberec byl jedním z míst, které bylo invazí velice zasaženo, proto se předpokládal i odpor na její první výročí. Lidé se nechtěli vzdát nadějí a chtěli uctít padlé. I to jim bylo zakazováno. Nicméně liberecké vedení dlouho stálo proti Husákovu zvolení a vyznávalo akční program. Po 1. výročí okupace však ani toto město neminula opatření a čistky ve straně i jiných organizacích. Vedení OV KSČ odvolalo své stanovisko, kde odsuzovalo okupaci a moskevský protokol.

Po těžkých postizích, které byly udělovány do roku 1972, se občané obávali vystoupit a projevit svůj názor, tedy nesouhlas s režimem. Významným projevem bylo až prohlášení Charty 77. Signatáři reagovali na konferenci v Helsinkách, díky které byla do ústav zemí doplněna ochrana a dodržování lidských práv. To však bylo pro komunistickou stranu pouze symbolickým gestem a nadále občanská práva porušovala. Proti tomu tedy vystupovali občané a podepisovali Chartu 77. Přesto, že ohlas v zahraničí byl velký, ji v Československu podepsalo velice málo lidí, neboť se stále obávali postihů a trestních stíhání. Jejich obavy byly opodstatněné, protože osoby, které ji podepsaly, postih neminul. Mezi další významné opoziční aktivity patřila katolická církev, která byla nežádaná jen díky tomu, že existovala. Církev byla státem organizovaná a každá nekontrolovaná činnost byla zakázaná. Církevní hodnostáři se však nezalekli a vedli tajná společenství, vydávali samizdatové tiskoviny a prováděli tajná svěcení. Na základě Charty 77 vznikl Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, který do svých sdělení zaznamenával postihy, které byly vykonávány na základě nekonformního chování. Ze sdělení byli vybráni zástupci libereckého opozičního

jednání. Objevují se ve všech třech skupinách. Řeč byla o chartistech i církevních představitelích. Významným útvarem byl NVÚ Minkovice blízko Liberce. Přestože byl v druhé skupině, poměry v něm se rovnaly poměrům z nápravných zařízení třetího typu. V 80. letech nastává nejprve ekonomické uvolnění díky politice Gorbačova. Ekonomické uvolnění vyvolalo i uvolnění ve všech ostatních sférách života. Proto nastává etapa, které vytvářela podmínky pro vznik mnoha nezávislých iniciativ. Objevují se hnutí s různými myšlenkami a cíli, ale všechny mají jeden společný. Požadují konec komunistického režimu. Pro Liberec bylo významné Nezávislé mírové sdružení, přípravy na 20. výročí okupace a rozšiřování petice Několik vět.

K potlačování a stíhání nedovoleného chování používala strana Státní bezpečnost. Její význam byl plně využit od roku 1968 a zaměřovala se proti domácímu i zahraničními nepříteli. Příslušníci se dělili na agenty, rezidenty, důvěrníky a držitele propůjčeného bytu. Každý plnil přiřazenou funkci a získával za to náležité výhody. V mnoha případech se příslušníkem člověk stal kvůli vypočítavosti. Dobře si byl vědom, že díky práci pro StB bude pozitivně hodnocen. V ostatních případech se lidé stávali příslušníkem z přesvědčení. V rámci Systému sjednocené evidence poznatků o nepříteli byla databáze vytvářena i v Československu. Jednalo se o soupis osob, které byly označeny za nepřitele sovětského bloku. Práce byla rozdělena do dvou etap. Částečně však byla uskutečněna jen první.

Poslední kapitola informovala o událostech v letech 1988 a 1989. Vývoj vyplýval z událostí a jevil se jako nezbytný, ačkoliv vedení strany i jednotlivých výborů v městech bylo přesvědčeno, že mají situaci pevně v rukou. Od počátku roku 1988 probíhaly nepovolené demonstrace, které vyústily do listopadu 1989. V městech i jednotlivých závodech vznikala Občanská fóra, která požadovala zrušení vedoucí úlohy strany, demisi vlády a jmenování nové vlády, kde nebude většina zástupců z KSČ a i OF do ní vyberou své kandidáty. I na Liberecku vzniklo velké množství Občanských fór, které kontaktoval Koordinační výbor OF. Požadavky OF se opravdu uskutečnily. V prosinci byla jmenována nová vláda a novým demokratickým prezidentem se stal Václav Havel. Touto událostí komunistická strana definitivně ztratila svou moc a v Československu padl komunistický režim, který vystřídala vysněná demokracie.

Základem práce se staly odborné publikace, které poskytly dostatečné množství informací. Byly doplněny o novinové články. Dalším klíčovým zdrojem informací byla sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, která dala k dispozici údaje o

libereckých pronásledovaných odpůrcích režimu. Ze Státního okresního archivu v Liberci byly nakonec použity pouze inventáře k výborům, neboť informace z odborných publikací byly dostatečným zdrojem pro zmapování období nástupu normalizace. V zadání se dále objevil Archiv bezpečnostních složek. K jeho využití také nedošlo, protože popis událostí v Liberci v roce 1989 byl dostatečně popsán v regionálním periodiku Vpřed a jak již bylo zmíněno, sdělení VONS byla natolik vyčerpávajícím zdrojem, že obsáhla všechny esenciální a požadované informace.

Práce by mohla plnit edukační funkci a poskytnout tak jejím čtenářům stručný přehled událostí z doby normalizace. Objasnit opoziční snahy a praktiky StB v této etapě. Klíčovou se jeví část věnovaná liberecké opozici a jejím představitelům. Utváří představu o možnostech lidí, kteří jakýmkoli způsobem nesouhlasili s režimem, a jaký postih za svou odvahu či opovážlivost obdrželi. Další možný výzkum by mohl být věnován rozšíření informací o roku 1989 a představení jednotlivých Občanských fór, jejich požadavků, cílů, principů fungování a členů či zpracování celého života některého ze stíhaných.

7. Seznam použitých zdrojů

Literatura

BÁRTA, Milan, BŘEČKA Jan, KALOUS, Jan. *Demonstrace v Československu v srpnu 1969 a jejich potlačení*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, 336 s. ISBN 978-80-87211-73-1.

BENDA, Patrik, ed. *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003. 584s. ISBN 80-86621-04-9.

BÍLKOVÁ, Libuše, KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004, 704 s. ISBN 80-86761-13-4.

BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Ústav českých dějin FF UK, 2005, 355 s. ISBN 80-7363-007-9.

CUHRA, Jaroslav. *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969-1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 154 s. ISBN 80-85270-64-1.

HALADA, Jan, RYVOLA Mirko. *Něžná revoluce v pražských ulicích*. Praha: Lidové nakladatelství, 1990. 63 s. ISBN 80-7022-066-X.

KARPAŠ, Roman, KVAČEK, Robert. *Stalo se na severu Čech 1900/2000*. Liberec: Nakladatelství 555, 2001, 307 s. ISBN 80-86424-17-0.

MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 127 s. ISBN 80-85270-59-5.

MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2011, 169 s. ISBN 978-80-7285-144-7.

MANDLER, Emanuel, ed. *Dvě desetiletí před listopadem 89: sborník*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, 109 s. ISBN 80-85800-09-8.

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat, či snad, Revoluce sametová? několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999, 359 s. ISBN 80-86366-00-6.

OTÁHAL, Milan. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002, 105 s. ISBN 80-7285-011-3.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994, 124 s. ISBN 80-85800-12-8.

PAŽOUT, Jaroslav, ed. *CD příloha – Edice dokumentů VONS 1978–1989*. Praha: Academia, 2014, 3406 s.

PAŽOUT, Jaroslav, ed. Katalog k archivní sbírce Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Praha: Libri prohibity, 2007. 626 s.

PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných 1978-1989: edice dokumentů*. Praha: Academia, 2014, 410 s. ISBN 978-80-200-2388-9.

Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ: rezoluce k aktuálním otázkám jednoty strany. 5. vyd. Praha: Svoboda, 1988, 47 s.

SUK, Jiří, CUHRA, Jaroslav, KOUDELKA, František. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985-1990*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999, 143 s. ISBN 80-85270-88-9.

TOMEK, Prokop. *Okres na východě 1960-1989: občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008, 237 s. ISBN 978-80-7021-944-7.

Internetové zdroje

Jan Palach: Multimediální projekt Univerzity Karlovy [online]. [vid. 22. 3. 2017]. Dostupné z <http://www.janpalach.cz/cs/default/jan-palach>.

Totalita.cz [online]. [vid. 15. 4. 2017]. Dostupní z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/nvet.php>

Časopisy

PAŽOUT, Jaroslav. Perzekuce odpůrců režimu v okrese Liberec v období tzv. normalizace z pohledu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: regionální historický sborník*. 2010, roč. 11, č. 1. 153–214 s. ISBN 978-80-7372-706-2.

PAŽOUT, Jaroslav. Za psaní dopisů na dva roky do vězení. Případ Jiřího Veselého odsouzeného v období tzv. normalizace za rozesílání kritických písemností. *Fontes Nissae: Prameny Nisy: historie, památky, umění*. 2013, roč 2013, č. 1. s. 82–100. ISSN 1213509-7.

Vpřed: orgán OV KSČ a ONV v Liberci. Liberec: OV KSČ a ONV, 1989, 1 sv.

Bulletin Nezávislého mírového sdružení Liberec, [online]. 1989, roč. 1, č. 1. [vid. 5. 4. 2017]. Dostupné z: http://www.vons.cz/data/pdf/bulletiny_NMS/NMS_Liberec/bulletin_nms_liberec_01.pdf

Archivní materiály

BOCK, Jiří, BROŽKOVÁ, Marie, LACINOVÁ, Helena, POKORNÝ, Jiří. *Městský národní výbor Liberec (1910) 1945 – 1990 (1995) – Inventář*. ČR-Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Liberec, 2006. č.j. SOkALB 547/06-071.2.1. S. 155.

FILIP, Robert, BOCK, Jiří. *Okresní národní výbor, část II. (1942) 1960 – 1990 (2001) – Inventář*. Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Liberec, 2011. č.j. 2011/3672/SOALT. S. 227.

KOLÍN, Petr. *Okresní výbor Komunistické strany Československa Liberec II. 1960 – 1989 – Inventář*. Státní okresní archiv Liberec, 1998.

8. Seznam příloh

- 1: Předsedové Městského národního výboru
- 2: Tabulka 1: Funkcionáři Okresního národního výboru
- 3: Seznam odborů ONV
- 4: Seznam komisí ONV
- 5: Seznam komisí ONV 1989 – 1990
- 6: Seznam odborů ONV 1989 – 1990
- 7: Tabulka 2: Funkcionáři Okresního výboru Komunistické strany Československa

Přílohy

1: Tabulka 3: Předsedové Městského národního výboru

	Předseda	Místopředseda	Tajemník
1969 – 1970	Ladislav Peřina	Boleslav Skrbek	Ferdinand Zýder
1970 – 1971	Karel Zikeš	Ladislav Janecký	
1971 – 1976	František Holub	Josef Dvořák Rudolf Folke	Václav Bartásek
1976 – 1981	Jaroslav Svoboda	František Příhoda Rudolf Folke	Václav Gréger
1981 – 1986	Jaroslav Svoboda	František Příhoda Rudolf Folke Hůlkový	Václav Gréger
1986 – 1990	František Příhoda	Jan Čejka Jiří Vecko Marie Hůlková	Václav Gréger
1990	Jiří Moulis	Jan Čejka Václav Gréger Jaroslav Váňa	Ladislav Prokeš

2: Tabulka 4: Funkcionáři Okresního národního výboru

	předseda	místopředsedové	tajemník
1968	Miroslav Skákal	Otakar Smělý Richard Menšík	Josef Pecl
1970	Karel Zikeš	Petr Kubaš Adolf Blažek	
1971 – 1976	Josef Váňa Bedřich Tesař	Jaroslav Svoboda Karel Zikeš Adolf Blažek	Petr Kubaš
1976 – 1980	Bedřich Tesař	Adolf Minařík Adolf Blažek Hana Karbanová (Zdenka Lankašová)	Petr Kubaš
1981 – 1986	Bedřich Tesař	Adolf Minařík Ludvík Horalík Zdena Lankašová	Petr Kubaš
1986 – 1991	Jaroslav Morávek		Petr Kubaš
1989 – 1990	Jaroslav Morávek	Adolf Minařík Zdeněk Janata Jaroslav Mráz	Jan Černý

3: Seznam odborů ONV

- organizační
- pro kádrovou a personální práci
- plánovací
- finanční
- výstavby a územního plánování
- místního hospodářství
- obchodu a cestovního ruchu
- dopravy
- zemědělství, vodního a lesního hospodářství
- školství
- kultury
- pracovních sil
- sociálních věcí a zdravotnictví
- vnitřních věcí
- okresní inspekce požární ochrany

4: Seznam komisí ONV

- plánovací
- finanční
- místního hospodářství
- obchodu a cestovního ruchu
- dopravy
- pro výstavbu
- vodního a lesního hospodářství a zemědělství
- školství
- kultury

- zdravotnictví a sociální
- pro ochranu veřejného pořádku
- pro mládež a tělovýchovu
- pracovních sil (přibyl v roce 1986)
- komise správní
 - interrupční
 - regresní
 - dávková
 - péče o rodinu a děti
 - 2 komise posudkové
- komise ostatní
 - pro otázky národností
 - pro práci s občany cikánského původu
 - protialkoholní sbor
- pracovní komise (přibyly v roce 1981)
 - nálezová
 - povodňová

5: Seznam komisí ONV 1989 – 1990

- VKL
- ekonomická
- obchodu CR a služeb
- dopravy
- pro životní prostředí
- výstavby
- VLHZ
- školství

- kultury
- sociální a zdravotní
- pracovních sil
- pro mládež a tělovýchovu
- regresní
- dávková
- posudková
- nálezová
- protipovodňová

6: Seznam odborů ONV 1989 – 1990

- organizační
- ekonomický
- pro výstavbu a územní plánování
- obchodu
- cestovního ruchu a služeb
- dopravy
- VLHZ
- školství
- mládeže a tělovýchovy
- kultury
- pracovních sil
- sociálních věcí a zdravotnictví
- vnitřních věcí

7: Tabulka 5: Funkcionáři Okresního výboru Komunistické strany Československa

	vedoucí tajemník	tajemník pro ideologický úsek	tajemník pro ideologicko-organizační úsek	tajemník pro zemědělství	předseda
1968 – 1969	Ladislav Belda	Václav Pavlovič	František Kulovaný		Antonín Kábele
					pro průmysl
1969 – 1970	Vladislav Štěpánek	Karel Syrovátka	František Kulovaný Jiří Měchura	Vladimír Vondrouš Bedřich Tesař	Břetislav Bělohávek
1970 – 1971	Rudolf Šec	Karel Syrovátka	Jiří Měchura	Bedřich Tesař	Jiří Zahradka
1971 – 1972	Adolf Hájek	Karel Syrovátka	Josef Jandík	Bedřich Tesař	Stanislav Masák
1972 – 1975	Adolf Hájek	Květoslav Matějka	Josef Jandík	Bedřich Tesař	Stanislav Masák
1975 – 1976	Adolf Hájek	Květoslav Matějka Jaroslav Škudrna	Josef Jandík	František Hlaváček	Stanislav Masák
1976 – 1981	Adolf Hájek	Jaroslav Škudrna	Josef Jandík	František Hlaváček Josef Karásek	Petr Rom
1981 – 1983	Adolf Hájek	Jaroslav Žalud	Josef Jandík	Josef Karásek	Petr Rom

1983 – 1985	Adolf Hájek	Jaroslav Žalud	Josef Jandík	Josef Karásek	Petr Rom
1985 – 1986	Adolf Hájek	Jaroslav Žalud	Jiří Nosek	Antonín Bekr	Milan Bejbl
1986 – 1988	Adolf Hájek	Jaroslav Žalud	Jiří Nosek	Antonín Bekr	Milan Bejbl
1988 – 1989	Petr Šnopl	Jaroslav Žalud	Jiří Nosek	Antonín Bekr	Milan Bejb